

การวิจัยและพัฒนาประมงในกลุ่มน้ำโขง

ปีที่ 10, ฉบับที่ 1-2

มกราคม 2548

เนื้อหา

- การประมงผิดกฎหมายในแม่น้ำมูล
- วิฤตการณ์ในแม่น้ำสงคราม
- บทบาทของแม่หญิงลาวต่อการประมง
- บทบาทของ TAB ต่อการประมง
- อาหารเป็นพิษ

Catch and Culture เป็นวารสารราย 4 เดือน พิมพ์เผยแพร่ 3 ฉบับต่อปี โดยสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการแม่ น้ำ โขง ที่ตั้งอยู่ในนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีสมาชิก 650 คนทั่วโลก สามารถรับทราบข่าวสารของ Catch and Culture ฟรีได้ทาง website; www.mrcmekong.org ติดต่อขอทราบรายละเอียดค่าใช้จ่ายสำหรับการเป็นสมาชิกเพื่อรับวารสารได้ที่ห้องสมุดของสำนักงานฯ หรือโดยทาง email; doc.centre@mrcmekong.org

ส่งบทความเพื่อพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ที่ mrcs@mrcmekong.org

คณะกรรมการแม่ น้ำ โขง 2547

คณะผู้จัดทำ

ดร.คริส บาร์โล ผู้จัดการแผนงานประมง

ดร.สุชาติ อิงธรรมจิตร เจ้าหน้าที่แผนงานประมง

นายคำตัน วัฒนธรรม เจ้าหน้าที่แผนงานประมง

นางเวอจิเนีย แอดคิสัน เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์สำนักงานฯ

บรรณาธิการ: ปีเตอร์ สตาร์

ออกแบบปกและภาพ: สวัสดิ์ โส

จดหมายจาก CEO

ไม่มีข้อสงสัยใดๆ ว่าการประมงในกลุ่มน้ำโขงตอนล่างมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประชกรนับสิบล้านคนที่ต้องพึ่งพาสัตว์น้ำเป็นแหล่งอาหารและรายได้หลัก ได้มีการประเมินว่าผลผลิตปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ ในบริเวณกลุ่มน้ำโขงตอนล่างมีประมาณ 3 ล้านตันต่อปี นับเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

การประมงกำลังอยู่ในภาวะถูกกดดันอย่างมาก ซึ่งเห็นได้จากการเพิ่มการลงแรงทำการประมงอย่างรวดเร็วทั่วทั้งลุ่มน้ำ มีการทำการประมงอย่างผิดกฎหมาย ดังที่เป็นประเด็นที่กล่าวถึงใน *Catch and Culture* ฉบับนี้ การพัฒนาการจัดการประมงจะต้องลดผลกระทบจากการทำประมงผิดกฎหมายและการทำการประมงที่เกินกำลังการผลิต ภาวะคุกคามทางอ้อมต่อการประมง เช่น ความเสื่อมโทรมของแหล่งอาศัย การเปลี่ยนแปลงคุณภาพและปริมาณน้ำ ล้วนแล้วแต่ต้องมีการจัดการที่ดี

ต้องเข้าใจว่ายังมีการใช้น้ำจากแม่น้ำโขงเพื่อกิจกรรมอื่นๆ ด้วยนอกเหนือจากการใช้เพื่อการประมง ได้แก่ การชลประทานเพื่อการเกษตร การผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำ การเดินเรือ และการใช้น้ำเพื่ออุปโภค บริโภคในครัวเรือนและการอุตสาหกรรม ดังนั้นนักจัดการประมงต้องมีการประสานงานกับนักวางแผนด้านอื่นๆ และกำหนดมาตรการลดผลกระทบ ซึ่งจะทำให้เกิดผลผลิตประมงที่เหมาะสมในขณะที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาในด้านอื่นๆ ด้วย มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

หากว่าเราต้องการกำจัดความยากจนให้หมดไปจากพื้นที่ลุ่มน้ำ เราต้องเตรียมช่องทางที่จะทำให้เกิดความสมดุลและเกิดความยั่งยืนจากการใช้น้ำจากแม่น้ำโขง ข้าพเจ้ามองบทบาทของ MRC's ว่าเป็นผู้อำนวยการให้เกิดการพัฒนาและการลงทุนมากขึ้นในทุกส่วนที่เกี่ยวกับการใช้น้ำ ซึ่งรวมทั้งภาคการประมง

การพัฒนาทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำนานาชาติที่ใหญ่เช่นนี้ ไซ่ว่าจะไม่มีความเสี่ยงและความยากลำบาก แต่ด้วยแนวทางแบบบูรณาการและวางแผนอย่างดี โดยความร่วมมือจากภาคกิจกรรมต่างๆ และระหว่างประเทศ เราจะได้รับประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และสังคม กับสิ่งท้าทายต่างๆ ในลุ่มน้ำรวมทั้งด้านการประมง การพัฒนาจะเป็นประโยชน์สำหรับประชกรในลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะผู้ยากไร้

ดร.โอลิเวอร์ โคเคน

CEO, MRC

การทำประมงผิดกฎหมาย สิ่งท้าทายใหม่ในแม่น้ำมูล

By Peter Starr

มาตรการเปิดประตุน้ำเขื่อนปากมูล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย เป็นเวลา 4 เดือน ทำให้ปลาอพยพกลับคืนมา แต่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งใหม่ตามมาเช่นกัน

หลังจากที่ได้มีการประท้วงและต่อรองกันมานานนับสิบปี ในที่สุดปี 2546 นักสิ่งแวดล้อมและนักนิเวศน์ก็ประสบความสำเร็จเมื่อรัฐบาลมีมติให้เปิดประตุน้ำเขื่อนปากมูลเป็นเวลา 4 เดือนในช่วงฤดูฝนของทุกปี

การตัดสินใจดังกล่าวมีการศึกษาเป็นเวลาหนึ่งปีเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศน์และวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อน เปิดโอกาสให้ปลาอพยพจากแม่น้ำโขงขึ้นไปวางไข่ในแม่น้ำมูล เพื่อช่วยเพิ่มความหลากหลายชนิดปลา อย่างไรก็ตามขณะนี้การประมงได้พบปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เจ้าหน้าที่ปราบปรามประมงน้ำจืดประมาณ 6 คนได้ปะทะกับชาวบ้านประมาณ 20 คนในเดือนมิถุนายน เจ้าหน้าที่ใช้มีดทำลายเครื่องมือประมงผิดกฎหมาย แม้ว่าจะไม่มีใครได้รับบาดเจ็บ แต่เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความตึงเครียดในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และได้กลายเป็นเวทีต่อสู้สำหรับนักอนุรักษ์ในประเทศไทย

เครื่องมือผิดกฎหมายดังกล่าวถูกใช้เพื่อดักจับกุ้งก้ามกรามบริเวณใกล้ตัวเขื่อน ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากปากแม่น้ำมูลประมาณ 6 กิโลเมตร กรมประมงปล่อยลูกกุ้งหลายสิบล้านตัวในอ่างเก็บน้ำตั้งแต่ปี 2538 เพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำที่ลดลงหลังการสร้างเขื่อน เครื่องมือผิดกฎหมายดังกล่าวสามารถจับกุ้งได้มากถึง 100 กิโลกรัม ในเวลา 2-3 ชั่วโมง ในช่วงที่มีการเปิดประตุน้ำ

ความพยายามในการควบคุมการใช้เครื่องมือผิดกฎหมายดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลหลายประการ เจ้าหน้าที่ได้มีการประชุมกับชาวบ้านในเดือนกรกฎาคมปีที่แล้ว แต่หาข้อยุติไม่ได้ นักวิชาการกล่าว และแม้ว่าชาวบ้านรับปากว่าจะหยุดการใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย แต่ก็มีการใช้อีกในปีนี้อย่างไรก็ตามการควั่นจับกุม เจ้าหน้าที่ประมงในพื้นที่สั่งการให้มีการยึดเครื่องมือภายใน 7 วัน เครื่องมือบางส่วนถูกยึดไป แต่ก็ยังมีบางส่วนที่ยังคงใช้กันอยู่

ทางสองแพร่ง

การทำลายเครื่องมือจับกุ้งถือว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น รายงานของคณะนักวิจัยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีกล่าวว่า แม้ว่าการปล่อยลูกกุ้งจะประสบความสำเร็จสำหรับการบริหารจัดการประมงเพื่อเพิ่มผลผลิตที่เขื่อนปากมูลก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่การแก้ไขปัญหายั่งยืน ผศ.ทวนทอง จุฑาเกศ จากคณะเกษตร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กล่าวว่า กรมประมงต้องมีการปล่อยพันธุ์กุ้งทุกปี สิ่งสำคัญเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการคือ การควบคุมเครื่องมือประมงผิดกฎหมายที่ใช้จับสัตว์น้ำที่อพยพจากแม่น้ำโขงขณะที่เปิดประตุน้ำเพื่อวางไข่ในแม่น้ำมูล เราต้องการให้ชาวบ้านมีรายได้ แต่ในขณะเดียวกันเราก็ต้องการให้ปลาสามารถอพยพขึ้นเหนือน้ำเพื่อวางไข่ด้วยเช่นกัน เรากำลังอยู่ในทางสองแพร่ง (dilemma) ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเป็นเวลาหนึ่งปี ผลกระทบจากการใช้เครื่องมือเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้อย่างชัดเจน มีการพบการใช้เครื่องมือทำลายล้างหลายอย่าง ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จับหมดทุกอย่าง เช่น โพงพางและอวนทับตลิ่ง ซึ่งมีจำนวนไม่มากและไม่สามารถใช้ในฤดูฝน

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า การทำการประมงด้วยเครื่องมือทำลายนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่

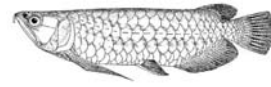
แต่สำหรับอีกการศึกษาหนึ่งที่นำโดยทวนทอง ที่พิมพ์เผยแพร่เมื่อต้นปี 2546 รายงานว่า ระหว่างที่มีการทดลองเปิดประตุน้ำระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ห้ามทำการประมง ชาวบ้านมีการทำการประมงอย่างมาก หน่วยอนุรักษ์ประมงควรมีความเข้มงวดในการตรวจจับ เพื่อยับยั้งการใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมายในช่วงเวลาดังกล่าวเพื่อให้ปลาได้มีโอกาสอพยพขึ้นไปวางไข่บริเวณเหนือน้ำ หมู่บ้านหนึ่งที่ตั้งอยู่เหนือตัวเขื่อนหลายสิบกิโลเมตร ชาวประมงอายุประมาณ 50 ปี อธิบายว่า โพงพางที่ใช้คนเพียง 2 คนสามารถจับสัตว์น้ำได้มากถึง 100 กิโลกรัมสำหรับคืนที่ปลาขึ้นมากในเดือนพฤศจิกายน ซึ่งขายได้คิดเป็นเงิน 7,000 บาท (170 เหรียญสหรัฐ) เปรียบเทียบกับรายได้ 1,000 บาทต่อวันในช่วงหน้าฝน และ 200 บาทต่อวันในช่วงฤดูแล้ง

ถูงอนที่มีขนาดความยาว 2 เมตร ปากกว้าง 30 เซนติเมตร มีลักษณะเหมือนตะกร้าใบใหญ่ที่ต่อเชื่อมกับอวน

ที่มีขนาดช่องตา 1 เซนติเมตร ที่มีความยาว 20 เมตร ปากกว้าง 8 เมตร ราคาโดยทั่วไปอยู่ในราว 2,000-4,000 บาท ได้มีการถามชาวบ้านว่า ถ้าหากว่าเครื่องมือนี้ถูกจับและยึดไป จะทำอะไร ชาวประมงตอบว่า ก็ไม่มีกินเท่านั้นเอง แต่ไม่เป็นไร พร้อมกับให้ข้อสังเกตต่อไปว่า มีชาวบ้านอีกประมาณ 100 คนที่มีการใช้เครื่องมือลักษณะเดียวกันนี้ ในช่วงที่ปลาขึ้นมากในเดือนพฤศจิกายน

หมู่บ้านที่อยู่ทางท้ายน้ำลงไป ชาวบ้านอายุประมาณ 47 ปี กล่าวว่่าก่อนนี้เคยหาเงินจากการลงข่ายที่มีขนาดช่องตา 3-8 เซนติเมตรได้โดยเฉลี่ย 6,000 บาทต่อเดือนในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน แต่ผลจับลดลงหลังจากที่มีเขื่อน พวกเรามีปลาบริโภคอย่างเพียงพอในช่วงฤดูแล้งแต่ไม่มีมากพอสำหรับจำหน่าย ทำให้ชาวบ้านมากมายต้องอพยพไปทำงานก่อสร้างในกรุงเทพฯ การเปิดประตุน้ำขณะนี้ทำให้สถานการณ์ดีขึ้น

ชาวประมงที่ใช้ข่ายอีกคนหนึ่งกล่าวว่า เมื่อก่อน
ขณะที่ปิดประตูระบายน้ำจับปลาได้น้อยอาจจะมีเพียงพอต่อ
การบริโภคในครัวเรือน จะมีมากพอสำหรับขายบ้างในวันที่
โชคดี ปัญหาขณะนี้คือ ชาวบ้านยังคงจับปลาในฤดูวางไข่
ระหว่างเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม

การให้ความสำคัญสำหรับทางเลือก

อาจจะดีขึ้นสำหรับการเปิดประตูระบายน้ำ 4 เดือน
ต่อปี แต่ยังไม่ดีพอในความคิดของศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่
เป็นพันธมิตรกับสมัชชาคนจนที่ต้องการให้เปิดประตูระบาย
น้ำตลอดปี

โดยข้อเท็จจริงแล้วการเปิดประตูระบายน้ำทั้งปี
สำหรับช่วงต้นของแผน 5 ปี เป็นหนึ่งในสี่ทางเลือกที่เสนอ
โดยมหาวิทยาลัยที่ทำวิจัยในปี 2545 โดยมีคำอธิบายว่าการ
เปิดประตูระบายน้ำตลอดทั้งปีจะช่วยฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมใน
ระยะยาว เช่น การพังทลายของริมตลิ่ง การเปลี่ยนแปลง
ความหลากหลาย และพืชผักที่ขึ้นตามริมตลิ่ง ปิดประตู
ระบายน้ำตลอดทั้งปีเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ซึ่งจะยังคงปัญหา
ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง ระหว่างทางเลือก
สุดโต่งทั้งสองดังกล่าว รายงานการศึกษาวิจัยยังได้เสนอ
ทางเลือกที่เป็นกลาง คือ ให้เปิดประตูระบายน้ำ 5 เดือนและ
8 เดือน โดยทางเลือกเปิดประตูระบายน้ำ 5 เดือนให้เปิด
ระหว่าง กรกฎาคมถึงพฤศจิกายน เป็นทางเลือกเพื่อเปิด
โอกาสให้ปลามีการอพยพ ส่วนทางเลือกเปิดประตูระบายน้ำ
8 เดือนให้เปิดประตูระบายน้ำก่อนหน้าแล้งคือเดือนเมษายน
เป็นเวลา 3 เดือนจะทำให้เกาะแก่งต่างๆ โผล่พ้นน้ำ ทำให้เกิด
ประโยชน์ต่อด้านการประมงและระบบนิเวศน์ป่าไม้

ทางเลือกที่มีลักษณะประนีประนอมทั้ง 2 ทางเลือกนี้
ได้มีการพิจารณาถึงบันไดปลาโจนที่มีการสร้างเพิ่มเติม
หลังจากการสร้างเขื่อน เพื่อช่วยการอพยพเดินทางของปลา
ที่ทีมงานศึกษาพบว่าบันไดปลาโจนงานไม่มีประสิทธิภาพ มี
เพียงชนิดปลาที่มีขนาดเล็กที่อยู่ผิวน้ำเท่านั้นที่สามารถข้าม
ผ่านไปได้ ในเดือนมิถุนายน แต่หลังจากนั้นตั้งแต่เดือน
กรกฎาคม ปลาขนาดใหญ่ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจและการ
บริโภคมากกว่าจะเริ่มอพยพแต่ไม่สามารถผ่านบันไดปลาไป
ได้

ในที่สุด รัฐบาลเลือกทางเลือกที่มีผลกระทบต่อ
ผลิตกระแสไฟฟ้าน้อยที่สุด โดยให้มีการเปิดประตูระบายน้ำ
ระบายน้ำระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม ซึ่งในภายหลัง
ในปี 2547 ได้มีการพิจารณาการเปิดประตูระบายน้ำใหม่ และ
กำหนดให้เปิดประตูระบายน้ำในระหว่างเดือนพฤษภาคมถึง
เดือนสิงหาคม โดยคำแนะนำของกรมประมง

ชวลิต วิทยานนท์ นักอนุกรมวิธานสัตว์น้ำซึ่งขณะนี้
ทำงานให้กับกองทุนสัตว์ป่าโลก (WWF) สาขาประเทศไทย
กล่าวว่า ชาวบ้านในพื้นที่ไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจเปิด
ประตูระบายน้ำระบายน้ำเพียง 4 เดือน เนื่องจากปัญหาของ
ชาวบ้านนั้นเกี่ยวข้องกับปลา ไม่ใช่ น้ำหรือ ไฟฟ้า

รายงานฉบับหนึ่งในปี 2543 พบว่าการตรวจสอบ
ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำและสถานะการประมง ภายหลังจากการสร้าง
เขื่อนขาดการวางแผนที่ดี ดำเนินการไปอย่างไม่เป็นระบบ
ยิ่งกว่านั้นการจ่ายค่าชดเชยให้กับชาวประมงที่ได้รับ
ผลกระทบก็มีความยืดเยื้อ และไม่สมเหตุสมผล เนื่องจากมี
ปัญหาเรื่องการพิสูจน์ครอบครัวที่เป็นชาวประมงและการประเมิน
มูลค่าของผลจับ

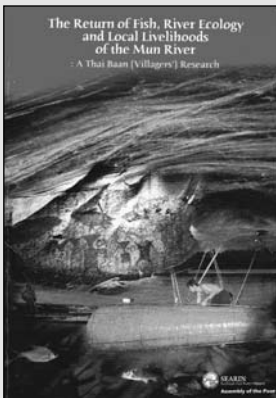
อย่างไรก็ตามยังมีสิ่งที่เป็นประโยชน์อยู่บ้างสำหรับ
 มาตรการเปิดประตูระบายน้ำ โดย South East Asia Rivers
 Network (Searin) ที่มีสำนักงานอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ให้
 ความเห็นว่า การเปิดประตูระบายน้ำ 4 เดือนจะมีผลกระทบ
 อย่างยิ่งต่อความมั่นคงด้านอาหารและวิถีชีวิตของชาวบ้าน
 โดยทั่วไป เชื้อนปากมูลจะยังคงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง
 กันต่อไป สำหรับกลุ่มผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน
 ผลประโยชน์ที่แท้จริงสำหรับเชื้อนผลิตกระแสไฟฟ้าได้ถูก
 หยิบขกขึ้นมามากในหนังสือพิมพ์ แต่สำหรับ 15 ปีที่ผ่านมา
 เชื้อนปากมูลได้ให้บทเรียนสำหรับการสร้างเขื่อนในแม่น้ำ
 โขงและแม่น้ำสาขา การสร้างเขื่อนในอนาคตต้องมีการ
 พิจารณาอย่างรอบคอบถึงความสมดุลระหว่างความคุ้มค่า
 ทางเศรษฐกิจกับผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม
 จะต้องมีการวางมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่
 เหมาะสมตั้งแต่เริ่มต้นในขั้นตอนวางแผน

Further reading

Sripatprasite, P., C. K. Lin. 2003. Stocking and Recapture of
 Freshwater Prawn (*Macrobrachium rosenbergii* de man) in a
 Run-of-River Type Dam (Pak Mun Dam) in Thailand. Paper
 submitted to the Second International Symposium on the
 Management of Large Rivers for Fisheries. Available at
www.lars2.org

Sripatprasite, P., C. K. Lin. 2003. Effects of a Fish Ladder
 on Migratory Fish Species at the Pak Mun Dam in Thailand.
 Paper submitted to the Second International Symposium on
 the Management of Large Rivers for Fisheries. Available at
www.lars2.org

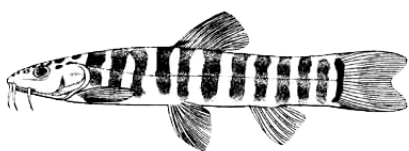
Roberts, T.R. 2001. On the river of no returns. Thailand's
 Pak Mun dam and its fish ladder. Nat. Hist. Bull. Siam Soc.
 49: 189-230.

การวิจัยไทยบ้านเป็นกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการโดยชาวบ้านที่อาศัยและทำงานกับเรื่องที่กำลังมี
 การตรวจสอบ จุดแข็งของกระบวนการคือชาวบ้านมีความเข้าใจในความซับซ้อนและการ
 เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ ความสำคัญต่อสังคม-เศรษฐกิจ
 ของผู้ที่มีวิถีชีวิตต้องอาศัยพึ่งพา ไม่มีผู้วิจัยมืออาชีพร่วมในกระบวนการ ซึ่งดำเนินไปตาม
 แนวความคิดและองค์กรของผู้ใช้ทรัพยากร

การวิจัยไทยบ้านดำเนินการที่แม่น้ำมูลตั้งแต่ปี 2544 สิ่งที่ค้นพบต่างๆ ได้ถูกรวบรวมไว้ในหนังสือ
 เล่มใหม่ชื่อว่า The Return of Fish, River Ecology and Local Livelihoods of the Mun River: a Thai
 Baan (Villagers' Research) หนังสือได้บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้แม่น้ำ และรายละเอียดเกี่ยวกับ

ประเพณี วัฒนธรรม คุณค่าของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ ความรู้เกี่ยวกับนิเวศวิทยาประมง และสิ่งน่าสนใจโดยเฉพาะ
 เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศ และการกลับมาของปลาหลังจากที่มีการเปิดประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูลปี 2544 เนื้อหาของ
 หนังสือมีภาพประกอบที่สวยงาม หนังสือได้พิมพ์เป็นทั้งภาษาไทยและอังกฤษ สามารถหาซื้อได้ที่เครือข่ายแม่น้ำแห่งเอเชีย
 ตะวันออกเฉียงใต้, 78 หมู่ 10 ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200 ประเทศไทย หรือสามารถดาวน์โหลด
 จาก www.searin.org

ปลาไหลยักษ์และกระเบน กลับมาในแม่น้ำมูล

Peter Starr

ก่อนที่เขื่อนปากมูลจะสร้างแล้วเสร็จในปี 2537 มีรายงานว่าพบชนิดปลาในแม่น้ำมูลซึ่งเป็นแม่น้ำสายที่ยาวที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึง 265 ชนิด เป็นพันธุ์ต่างถิ่น 10 ชนิด การติดตามตรวจสอบอีก 7 ปีถัดมาขาดการวางแผนที่ดีทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ ต่อมาในปี 2544 รัฐบาลมีคำสั่งให้เปิดประตูระบายน้ำเป็นเวลา 1 ปีเพื่อติดตามตรวจสอบว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้น

เมื่อนักชีววิทยาปลาสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการประมงหลังการเปิดประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูลในปี 2544 ต้องเกิดความประหลาดใจเมื่อพบกระเบนและปลาไหลยักษ์ เป็นสิ่งที่ประหลาดมาก ผศ.ทวนทอง จุฑาเกต แห่งมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีกล่าว เนื่องจากเข้าใจกันว่าสัตว์เหล่านี้ได้สูญพันธุ์ไปจากแม่น้ำมูลแล้ว

สัตว์น้ำทั้งสองชนิดในจำนวน 48 ชนิดที่พบนี้เป็นสิ่งผิดปกติ เนื่องจากไม่เคยมีการพบมาเป็นเวลานานแล้ว โดยเฉพาะปลาไหลยักษ์ (giant mottled eel) ที่พบเป็นจำนวนมากจนคิดกันว่าได้หายไปจากแม่น้ำมูลแล้วตั้งแต่ออกการสร้างเขื่อน ทำนองเดียวกับปลาหมากผาง (*Tenualosa thibaudeaui*) ที่รู้จักกันในนาม Laotian shad ชนิดผิดปกติอื่นๆ ที่พบในการสำรวจ 12 เดือนคือ ปลาบ้า (*Leptobarbus hoeveni*) หรือ mad barb), ปลาน้ำตก และปลาเขี้ยว

ผศ.ทวนทองและทีมสำรวจได้บันทึกจำนวนชนิดทั้งหมดว่ามี 184 ชนิดจาก 44 ครอบครัว จากการสำรวจใน 2 พื้นที่คือ พื้นที่เหนือเขื่อนและท้ายเขื่อน ระหว่างการทดลองเปิดประตูระบายน้ำ ครอบครัวชนิดเด่นที่พบได้แก่ กลุ่มปลาตะเพียน (barbs) ปลาสาวย (catfishes) ปลาเนื้ออ่อน (sheathfishes) และชนิดปลาต่างถิ่นที่มีการปล่อยในแหล่งน้ำ

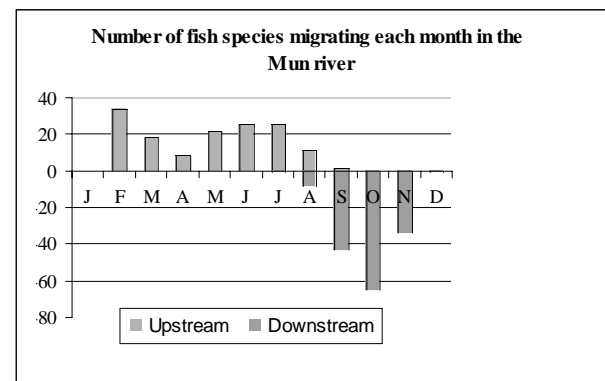
2 ชนิดได้แก่ ปลาไนและปลานิล (carp and tilapia) รวมทั้งกุ้งก้ามกราม

นอกจากการพบชนิดปลาหลายชนิดที่ไม่เคยพบมาเป็นเวลานานแล้ว การสำรวจยังพบชนิดปลาที่ไม่สามารถข้ามบันไดปลาอยู่บริเวณพื้นที่เหนือเขื่อนด้วย ก่อนหน้านี้เข้าใจกันว่าจะมีปลาเพียงประมาณ 24 ชนิดที่สามารถข้ามผ่านบันไดปลาได้ โดยปลาชนิดที่มีขนาดใหญ่ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจที่อพยพจากแม่น้ำโขงเพื่อขึ้นเหนือในเดือนมิถุนายนไม่สามารถข้ามบันไดปลาได้

อีกการสำรวจหนึ่งที่ดำเนินโดยชาวบ้านที่ทำงานกับโครงการข่ายแม่น้ำแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ตั้งอยู่ที่เชียงใหม่ (Chiangmai-based South East Asia Rivers Network, Searin) รายงานว่าพบปลา 156 ชนิด มี 56 ชนิดมีการวางไข่ในพื้นที่น้ำท่วมและพื้นที่ชุ่มน้ำ อีก 33 ชนิดวางไข่ตามเกาะแก่ง นักวิจัยท้องถิ่นจำแนก 123 ชนิดเป็นพวกอพยพ 25 ชนิดเป็นพันธุ์ประจำถิ่น และ 8 ชนิดเป็นพันธุ์นำเข้า นักสำรวจพบว่าปลามีการอพยพจากแม่น้ำโขงเข้ามาในแม่น้ำมูลระหว่างกุมภาพันธ์ถึงกันยายน และอพยพกลับแม่น้ำโขงระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงธันวาคม

เอกสารอ่านเพิ่มเติม

SEARIN- Thailand. 2002. Mae Mun return of fisher: summary of fish knowledge of Pak Mun people. Southeast Asia Rivers Network, Thailand. 66 pp. (In Thai).

วิกฤตการณ์แม่น้ำสงคราม

Peter Starr

แม่น้ำสงครามอาจจะไม่ใช่แม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย แต่เป็นแม่น้ำที่ให้ผลผลิตประมงสูงสุด ความพยายามให้มีการยกเลิกใช้เครื่องมือโตะและเครื่องมือผิดกฎหมายอื่นๆ เพื่อรักษาผลผลิตให้มีความยั่งยืนยังไม่ปรากฏผลอย่างเป็นทางการ

ชาวประมงในอำเภอศรีสงครามบริเวณแม่น้ำสงครามตอนล่าง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย แสดงความผิดหวังอย่างเห็นได้ชัด โดยกล่าวว่าได้มีการใช้โตะจับปลาที่มีการอพยพกลับสู่แม่น้ำโขง ตามกระแสน้ำที่ไหลลงแม่น้ำโขงอย่างรวดเร็วในช่วงสิ้นสุดฤดูฝนราวเดือนกันยายนและตุลาคมมาเป็นเวลาช้านาน แต่ถึงเหล่านี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงในปี 2544 เมื่อหน่วยป้องกันและปราบปรามประมงน้ำจืดตรวจจับและปรับชาวประมงที่ใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย

การออกทำการประมงในทุกวันนี้ ข้าพเจ้ามีความรู้สึกเหมือนเป็นอาชญากร ชาวประมงที่โกรธจัดคนหนึ่งกล่าว ถ้าเจ้าหน้าที่ไม่ให้พวกเราใช้โตะ ก็ควรแนะนำว่าจะให้เราทำอะไร นอกจากการสูญเสียวิถีชีวิตแล้ว ชาวประมงจำนวนมากร้องทุกข์ว่า ขณะนี้พวกเขาเป็นหนี้ยักหนัก เนื่องจากไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ที่ยืมมาเพื่อลงทุนสร้างโตะ ถ้าหากว่ารัฐบาลบอกให้เราเลิก เราก็ต้องขอค่าชดเชย ชาวประมงอีกคนกล่าว

ชาวประมงประมาณ 30 ครอบครัวที่อำเภอศรีสงคราม ใช้เครื่องมือโตะทำการประมงปีหนึ่งประมาณ 3

สัปดาห์ระหว่างเดือนกันยายนถึงตุลาคม แต่ละครัวเรือนมีเครื่องมือโตะโดยเฉลี่ย 2 ปาก การลงทุนขั้นต่ำสำหรับโตะแต่ละปากคิดเป็น 100,000 บาท (ประมาณ 2,400 เหรียญสหรัฐ) ใช้งานได้นาน 5-15 ปี สามารถจับปลาได้ปากละ 200 กิโลกรัมต่อวัน ชาวบ้านกล่าวว่ารายได้สุทธิในแต่ละฤดูกาลเมื่อหักค่าน้ำมันและค่าแรงแล้วจะตกอยู่ในราว 45,000 บาท

การใช้เครื่องมือทำลายล้างสูงประเภทกัก ที่ดำเนินการโดยวิธีประมง จะอนุญาตให้สำหรับผู้ประมงสูงสุด โดยรายได้จากการประมงนี้ อบต. จะนำไปใช้สำหรับโครงการพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่

นายวิระธรรม ทองพันธ์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดสกลนคร กล่าวว่าได้รับทราบปัญหาดังกล่าวเมื่อ 2 ปีที่แล้ว ประมาณปี 2545-6 ขณะที่ทำงานอยู่ในจังหวัดนครพนม โดยกล่าวต่อไปว่า จากการที่

เจ้าหน้าที่ของกรมประมงได้เข้าศึกษาวิจัยในพื้นที่ ทำให้พบว่ามีการใช้เครื่องมือประมงหลายอย่างในลักษณะที่เป็นการทำลายล้างทรัพยากร

นายวิระธรรม ได้กล่าวถึงความพยายามในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวว่า ได้มีการตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่รัฐ และชาวบ้าน โดยที่มีการใช้แนวทางการมีส่วนร่วม และพยายามสอนชาวบ้านถึงวิธีการใช้เครื่องมือประมงโดยไม่ทำลายทรัพยากร ได้มีการร่างแนวทางปฏิบัติที่มีความประณีประนอมตั้งแต่ปลายเดือนกันยายน 2547 แต่ยังไม่ได้มีการปฏิบัติจริง ขณะนี้ขาดแคลนงบประมาณทำให้การดำเนินโครงการดังกล่าวหยุดชะงัก

เพื่อให้ทราบสถานะการทำประมงในกลุ่มน้ำสงครามตอนล่างชัดเจนขึ้น นายวิระธรรม ต้องการอย่างยิ่งที่จะทำการ

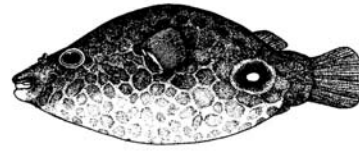
วิจัยร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 3 ปี เพื่อศึกษาสถานะการประมงว่ามีการทำการประมงที่เกินศักยภาพการผลิตหรือไม่

สิ่งที่น่าเป็นห่วงนอกจากโต่ง คือ กัด ซึ่งจับทุกสิ่งทุกอย่าง จัดเป็นเครื่องมือประเภททำลายล้างเช่นกัน นายวิระธรรม อธิบายว่าพื้นที่น้ำท่วมตอนล่างมีขนาดใหญ่ เป็นที่วางไข่ของสัตว์น้ำในช่วงฤดูฝน ทำให้ลุ่มน้ำสงครามมีผลผลิตทางการประมงสูง เป็นแหล่งน้ำที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เมื่อก่อนนี้การทำประมงก็เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันมีการทำการประมงในเชิงพาณิชย์มากขึ้น ผู้ประมุขบางรายกล่าวว่า ได้จ่ายเงินสำหรับการประมงเพื่อทำกัดสูงมากถึง 1 ล้านบาทต่อปี

อาหารเป็นพิษ

By Chris Barlow

ขณะที่มีปลาหลากหลายชนิดในแม่น้ำโขงสามารถใช้รับประทานได้ แต่ปลาปักเป้าเป็นชนิดที่ไม่ควรรับประทาน ดังปรากฏเป็นข่าวในเดือนสิงหาคมเมื่อชายสองคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชามีอาการอาหารเป็นพิษอย่างรุนแรงหลังจากที่รับประทานปลาที่เป็นพิษ

ปลาปักเป้าเป็นที่รู้จักกันดีในแม่น้ำโขง ชื่อปักเป้าเรียกตามความสามารถที่พองตัวให้ใหญ่คล้ายลูกโป่ง โดยการเติมน้ำหรืออากาศเข้าไปในกระเพาะเพื่อเป็นการป้องกันศัตรู นักล่าหรือการจับต้องของมนุษย์หลังจากที่จับมันมาจากน้ำ

ปลาปักเป้ารู้จักกันดีในนาม คาน็อก ที่ประเทศเวียดนาม ไตรกัมป็อท ที่ประเทศกัมพูชา ปลาปักเป้าในประเทศลาว และปลาปักเป้าในประเทศไทย ปลาปักเป้าไม่ใช่ปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจแต่ักถูกจับโดยชายหรือลอบของชาวประมงที่ต้องการจับปลาชนิดอื่น

เนื้อของปลาปักเป้าไม่เป็นพิษ แต่ความเป็นพิษอยู่ที่อวัยวะและผิวหนัง สารพิษ (tetradotoxin) ไม่ได้ผลิตโดยปลาปักเป้าแต่ผลิตโดยแบคทีเรียในตัวปลา ความเป็นพิษมีมากถึง 1200 เท่าของ cyanide ซึ่งเท่ากับว่าปลาหนึ่งตัวสามารถฆ่าผู้ใหญ่ได้ถึง 30 คน

อาการเริ่มแรกของการรับพิษคือ ชาที่ริมฝีปากและปาก โดยปกติ 20 นาทีถึง 3 ชั่วโมง แล้วจึงเกิดรอยไหม้ที่บริเวณหน้า แขนและขา ไม่สามารถเคลื่อนไหวและหายใจติดขัด และในขั้นสุดท้ายผู้ป่วยจะยังคงมีสติอยู่แต่ไม่สามารถเคลื่อนไหวใดๆ และจะตายภายใน 4-8 ชั่วโมง

ญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวที่มีการจับและรับประทานปลาปักเป้าอย่างแพร่หลาย รู้จักกันในนาม ฟูกู ขายกันในร้านอาหารที่มีความเฉพาะ พ่อครัวที่ปรุงอาหาร ฟูกู จะต้อง

การพองตัวของปลาปักเป้า

เป็นพ่อครัวที่ได้รับใบอนุญาตเท่านั้น เนื้อปลาที่ปราศจากพิษ ถ้าหากว่าไม่ได้รับการปนเปื้อนจากสารพิษจากส่วนของอวัยวะหรือผิวหนังจะเสิร์ฟกันในลักษณะแผ่นบางๆ รับประทานดิบ ถึงแม้ว่าบางครั้งจะมีการปรุงสุกในน้ำบ้างก็ตาม

ก๊ากบางคนจะปล่อยให้มีส่วนพิษนิดหน่อยในเนื้อปลาเพื่อทำให้รู้สึกเจ็บคันและชาที่ลิ้นและริมฝีปาก การรับรู้เช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งของความตื่นเต้นในการทานฟูกู และการควบคุมปริมาณของสารพิษเสมือนการเล่นรัสเซียนรูเลต จึงไม่ประหลาดเลยที่จะมีคนตายในแต่ละปีเนื่องจากการเปิบเมนูพิเศษนี้

สำหรับก๊ากตามแม่น้ำโขงที่ไม่มีใบอนุญาตแล้ว Catch and Culture ขอแนะนำให้โยนปลาปักเป้ากลับไปยังแม่น้ำ

เอกสารอ่านเพิ่มเติม

Anon. 2000. Pufferfish. Catch and Culture Vol. 6, No.2, Supplement 9.

บทบาทของแม่หญิงลาว ต่อการประมง

แม่หญิงลาวมีบทบาทอย่างกว้างขวางต่อ
ทรัพยากรประมง ความหลากหลายในกิจกรรมมีส่วนช่วย
ให้เกิดความตระหนักถึงผลประโยชน์ที่เกิดจากแผนกลยุทธ์
และนโยบายของรัฐบาล

ประชาชนลาวในชนบทใช้ประโยชน์จากพืชผักที่
ปลูก ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตามจะถูกเสริมด้วยปลาที่จับจาก
ธรรมชาติรวมทั้งวัตถุดิบที่เก็บจากป่าและพื้นที่ชุ่มน้ำ
อาหารโปรตีนสูงถึงร้อยละ 90 มาจากปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ
ได้แก่ กบ หอย ปู และแมลงน้ำ การประมงมีบทบาทสำคัญ
ต่อความมั่นคงทางอาหาร อีกทั้งยังเป็นแหล่งรายได้สำคัญ
การใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าเล่าเรียน และค่าใช้จ่ายพิเศษใน
ครัวเรือน

ประเทศลาวก็เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในลุ่มน้ำ
โขงตอนล่างที่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญต่อการประมง ไม่
เฉพาะแต่เรื่องการแปรรูปและการจำหน่ายเท่านั้น แต่ยังมี
บทบาทในเรื่องการเพาะเลี้ยงและการจับปลาธรรมชาติด้วย

เกสร สายะเสน และ โวฟ ฮาร์ทเมน ผู้เชี่ยวชาญ
เรื่องการจัดการประมงของ MRC รายงานว่า การมีส่วนร่วม
ของผู้หญิงในเรื่องประมงที่เคยคิดกันว่าเป็นงานของ
ผู้ชายนั้นแสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงทรัพยากรประมงของ
เธอ

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสาธารณะสมบัติ ที่รัฐเป็น
เจ้าของ เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนลาวทุกคน
เช่น รัฐเป็นเจ้าของที่ดินและบริหารที่ดินแต่ที่ดินสามารถ

จัดสรรให้บุคคล กลุ่มบุคคล และบริษัทเอกชนใช้
ประโยชน์ในระยะยาวได้ เช่นเดียวกับที่น้ำหรือพื้นที่รอบๆ
น้ำที่สามารถส่งต่อให้องค์กรหรือส่วนบุคคลเพื่อใช้
ประโยชน์ได้ สิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเป็นทางการ
อาจรวมถึงการซื้อขาย มรดกตกทอด หรือการจัดสรรโดย
รัฐบาล แต่ประชาชนไม่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของเนื่องจากรัฐบาล
ยอมรับเพียงสิทธิการบริหารจัดการเท่านั้น

การบริหารจัดการประมงในท้องถิ่นเป็นไปตาม
ระบบประเพณีเฉพาะถิ่นที่มีความแตกต่างกันในเรื่อง
สภาพแวดล้อมและฤดูกาล เช่น การปล่อยปลาหรือการ
ปลูกบัวในหนองน้ำอาจทำให้ทรัพยากรประมงเหล่านั้น
กลายเป็นสมบัติส่วนตัว ส่วนการประมงในแหล่งน้ำอื่นๆ
เช่น แม่น้ำสาขา หนอง บึง หนองน้ำ และอ่างเก็บน้ำมีการ
ควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของ
สมาชิกแต่ละคนในชุมชนหรือเพื่อชุมชน โดยการสร้าง
รายได้สำหรับกลุ่มหรือช่วยเหลือด้านการเงินในหมู่บ้าน
ตามแต่โอกาส

การทำประมงชุมชนอาจมีการทับซ้อนกับสิทธิการทำกินส่วนบุคคล แต่สำหรับแหล่งน้ำขนาดใหญ่แล้วมักมีการบริหารจัดการโดยหลายชุมชนและมีการเปิดกว้างให้ทำการประมงได้ ในขณะที่การทำประมงในแม่น้ำที่สำคัญมักเป็นการทำประมงแบบส่วนตัวหรือมีชุมชนเป็นเจ้าของ

พื้นที่ทำการประมงลิ และโต่ง บริเวณน้ำตกโคน ในภาคใต้ของประเทศ เช่นเดียวกับพื้นที่ทำประมงลิและพื้นที่ไหลมอญในแม่น้ำโขง คนในพื้นที่ถือว่าพื้นที่ทำการประมงเหล่านี้เป็นสมบัติส่วนตัว

ชาวบ้านครอบครองพื้นที่ราวกับว่าเป็นบ้านหรือพื้นที่นาของตัวเอง นักวิจัยคนหนึ่งกล่าวว่า อาจจะไม่เป็นทางการแต่โดยพื้นฐานแล้วเจ้าหน้าที่รัฐก็ยอมรับความเป็นเจ้าของนี้ และมีการเก็บภาษีจากเจ้าของพื้นที่จับปลาที่มาลงทะเบียน ชาวบ้านสามารถรับพื้นที่ดังกล่าวเป็นมรดกตกทอดหรือให้เช่าเป็นรายปีได้เมื่อไม่มีการใช้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามมีพื้นที่ที่ดักจับปลาบางแห่งเป็นสมบัติของหมู่บ้านมากกว่าที่จะเป็นสมบัติส่วนตัวของผู้หนึ่งผู้ใด

แต่สำหรับผู้หญิงแล้วเธอเป็นเจ้าของสมบัติทุกอย่างรวมทั้งเครื่องมือดักจับปลา ถึงแม้ว่าสามีหรือญาติสามีจะเป็นผู้ใช้หลักในแต่ละวันก็ตาม ผู้วิจัยยังกล่าวต่อไปว่า เครื่องมือสี่ขนาดใหญ่ที่วางอยู่ใกล้หมู่บ้านทางโคน มีแม่หม้ายคนหนึ่งเป็นเจ้าของ นอกจากนี้เธอยังมีพื้นที่ลงข่ายอีก 2-3 แห่ง แม้ชาวบ้านที่แม่น้ำโขงไม่ได้พูดถึงพื้นที่จับปลาที่มีผู้หญิงเป็นเจ้าของก็ตาม แต่โดยข้อเท็จจริงตามประเพณีแล้วผู้หญิงเป็นเจ้าของสมบัติทุกชิ้น ซึ่งถ้าเป็นดังนี้ผู้หญิงก็จะเป็นเจ้าของพื้นที่ด้วย

นอกจากการเข้าถึงทรัพยากรประมงแล้ว ผู้หญิงลาวยังเข้าถึงเงินทุนและเทคโนโลยีอีกด้วย เครดิตและการเก็บออมดำเนินการโดยสมาคมแม่หญิงลาว เทคโนโลยีแบบง่ายๆ ผู้หญิงลาวทำเครื่องมือประมงโดยใช้วัสดุติดท้องถิ่น การเข้าถึงเจ้าหน้าที่ฯ มีอำนาจทางการปกครองก็

เพิ่มขึ้นด้วย เจ้าหน้าที่ให้ข้อสังเกตว่าภาระหน้าที่ดังกล่าวทำให้ผู้หญิงลาวมีเวลาน้อยลง เป็นผลให้มีโอกาสศึกษาหาความรู้และการรับข่าวสารน้อยกว่าผู้ชาย แต่ไปก่อนนั้น แหล่งน้ำบางแห่งในนครเวียงจันทน์และบอริคัมชายที่ซึ่งมีโครงการจัดการประมงของ MRC อยู่ นั้น ทั้งผู้หญิงและผู้ชายไม่มีบทบาทในตลาดปลาเลย นักวิจัยพบว่าสิทธิความเป็นเจ้าของในทรัพยากรและผลกำไรยังห่างไกลจากที่ควรจะเป็น สิทธิเรื่องการตลาดและสัมปทานเอื้อประโยชน์ต่อพ่อค้าที่ผูกขาด

ด้วยความพร้อมด้านนโยบายและแผนกลยุทธ์สำหรับความรับผิดชอบของหญิง-ชาย และ อำนาจการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น ผู้วิจัยแนะนำว่า การสนับสนุนทางด้านปฏิบัติโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในกรณีของแหล่งน้ำในเวียงจันทน์และบอริคัมชาย การให้สัมปทานด้านการตลาดควรได้รับการเอาใจใส่

การเพิ่มความร่วมมือและการประสานงานของกิจกรรมระหว่างหน่วยงานที่ร่วมอยู่ในหมวดงานที่ใกล้เคียงในระดับชาติและภูมิภาคจะก่อให้เกิดประโยชน์ซึ่งสามารถดำเนินการได้โดยคณะทำงานประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเฉพาะกิจ ตัวอย่างของความร่วมมือนี้อาจมีปรากฏให้เห็นอยู่แล้ว ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับความคิดริเริ่มของความสนใจในแต่ละบุคคล

เอกสารอ่านเพิ่มเติม

Kesone Sayasane and Wolf D. Hartmann. 2004. Rural women's access and rights to natural resources. FAO/NAFRI Expert Consultation on "Policies and Programmes for Advancement of Rural Women in Beijing Plus 10 Era: Innovations and Constraints". Vientiane, Lao PDR, 31 August - 3 September 2004

ความผิดปกติของระดับน้ำ

Peter Starr

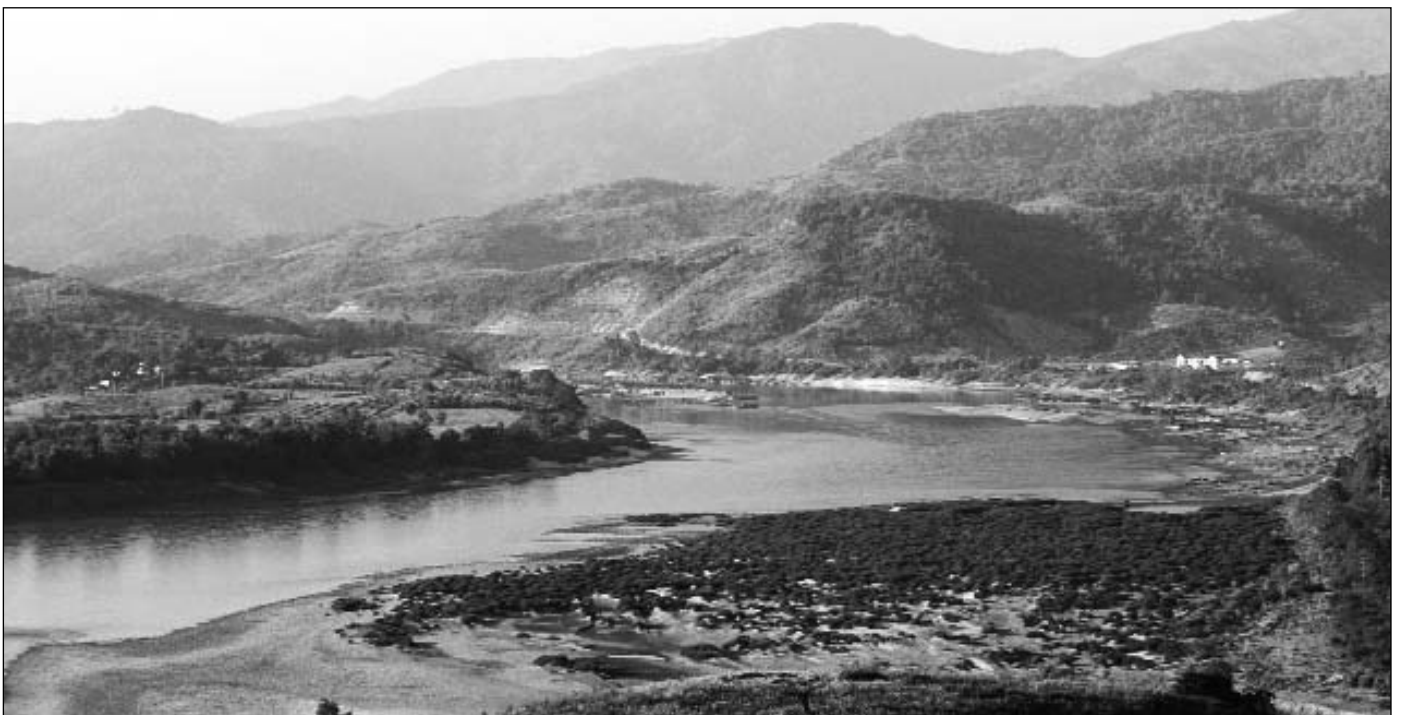
สืบเนื่องจากปริมาณฝนที่ตกน้อยอย่างผิดปกติเมื่อปีที่แล้ว (2546) ทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำโขงปีนี้ (2547) โดยเฉพาะช่วงหน้าแล้งต่ำที่สุดในรอบ 44 ปี ในประเทศกัมพูชาผลจับสัตว์น้ำลดลงประมาณครึ่งหนึ่งในบางพื้นที่ซึ่งรวมทั้งการประมง โด่งใน โตนเลสาบ ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างมาก ทำให้ราคาสัตว์น้ำพุ่งสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์

เซียง กอมซิง ก้าวขึ้นบนแพของเธอเพื่อตักทอยชาวประมงหนุ่มซึ่งในมือจับปลาที่ยังมีชีวิตอยู่ 2-3 ตัว ปลาบู่เป็นปลาที่หายากและมีรสชาติเป็นที่ต้องการของชาวเอเชียตะวันออกโดยเฉพาะชาวจีน พ่อค้าชาวเขมรซึ่งปลาที่จับได้เพียงน้อยนิดและปล่อยลงในถังที่มีปลาเพียงไม่กี่ตัว ปลาบู่หรือที่รู้จักกันในภาษาเขมรว่า “ไตร ดัมไร (trei damrei)” หรือ “ซุง ยู (shunke yu)” ในภาษาจีน ปลาที่มีชีวิตจะถูกขนส่งไปที่พนมเปญโดยทางเรือและส่งต่อไปที่ตลาดในฮ่องกงหรือสิงคโปร์

เซียง กอมซิงให้ข้อคิดเห็นว่า ปีนี้เป็นปีที่มีระดับน้ำต่ำที่สุดเท่าที่เธอเห็นในรอบ 10 ปี เธออาศัยอยู่ในหมู่บ้านลอยน้ำพุม แกนดาล ซึ่งมีประมาณ 100 แพตั้งอยู่ตามแนวชายฝั่งในจังหวัดกัมปง ชนัง เธอกล่าวต่อว่าปริมาณสัตว์น้ำลดลงประมาณครึ่งหนึ่ง

ในชน็อก ตรู มีบ้านแพลอยน้ำที่กระจุกกระจายอยู่ประมาณ 1,700 แพ อยู่ใกล้ๆ กับ Great Lake เจ้าหน้าที่ประมงท้องถิ่นเล่าให้ฟังในเรื่องที่คล้ายคลึงกันว่า กลางเดือนมีนาคมระดับน้ำลึกลงเพียงครึ่งเมตรซึ่งต่ำกว่าในช่วงเวลาเดียวกันของปีที่แล้ว ปีนี้เป็นปีที่แล้งที่สุดเท่าที่เขามีประสบการณ์นับตั้งแต่ปี 2530 ต่ำกระทั่งว่าสามารถเดินไปมหาสมุทรระหว่างแพได้

ชน็อก ตรู ขณะที่มีระดับน้ำสูงเป็นบริเวณขนถ่ายสินค้าทางเรือที่สำคัญสำหรับ 5 จังหวัดที่ตั้งอยู่รอบๆ Great

Lake มีเรือมากถึง 400 ลำที่นำปลาที่จับได้มาขึ้นในแต่ละวัน เหลือเวลาอีก 2 เดือนสำหรับฤดูการทำประมง 8 เดือนซึ่งจะสิ้นสุดในเดือนมีนาคม ปริมาณผลจับลดลงกว่าร้อยละ 50 เมื่อเทียบกับฤดูกาลที่แล้ว

ประชาชนในกลุ่มน้ำโขงตอนล่างค่อยๆ ยอมรับว่าสภาพฝนน้อยเมื่อปีที่แล้วที่ทำให้ระดับน้ำต่ำซึ่งมีผลต่อผลจับสัตว์น้ำและทำให้ราคาสัตว์น้ำพุ่งสูงขึ้น ประชาชนในกลุ่มน้ำโขงตอนล่างมีอัตราการบริโภคสัตว์น้ำสูงที่สุด มากถึง 90 กิโลกรัมต่อปี ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบน้ำท่วมในประเทศกัมพูชาและบริเวณที่ราบปากแม่น้ำในประเทศเวียดนามเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน สำหรับผู้มีอาชีพประมงการลดลงของรายได้ที่เป็นผลจากปริมาณจับที่ลดลงได้รับการชดเชยด้วยราคาสัตว์น้ำที่สูงขึ้น

เซียง กอมซิง กล่าวว่าราคาปลาขนาดกลางเพิ่มขึ้นมากกว่า 2 เท่าคือราคา 15,000 เรียล (\$3.75) ต่อกิโลกรัมในเดือนมีนาคม ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นจาก 6,000 เรียล (\$1.50) เมื่อปีที่แล้ว ราคาปลาที่ขนาดเล็กกว่าคือประมาณ 200 กรัมราคาเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 60 อยู่ที่ 4,000 เรียล (\$1.00) ต่อกิโลกรัม ขณะที่ปลาที่มีขนาดใหญ่กว่าคือขนาด 1 กิโลกรัมราคาเพิ่มขึ้นร้อยละ 40 อยู่ที่ราคา 35,000 เรียล (\$8.75) ต่อกิโลกรัม

ราคาปลานชนิดอื่นๆ เพิ่มขึ้นมากกว่าอย่างน่าใจหาย เจ้าหน้าที่ประมงในชน็อก ตรู กล่าวว่า ปลาเกล็ดแม่น้ำที่ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า ไตร เรียล ราคาสูงถึง 1,000 เรียล (25 เซนต์) ต่อกิโลกรัม ในเดือนมีนาคม ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิมคือ 100 เรียล (2.5 เซนต์) เมื่อปีก่อน ปลาอพยพขนาดเล็กถือว่าเป็นผลจับหลักของประเทศกัมพูชาซึ่งมีการแปรปรูปอย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นการตกแห้ง ทำปลาร้าหรือน้ำปลาผลจับปลานชนิดนี้มีมากถึงประมาณครึ่งหนึ่งของการทำ

ประมงโต่งในแม่น้ำ โคนเลสาบที่ซึ่งบรรจบกับแม่น้ำโขง อยู่ตอนท้ายน้ำของ Great Lake ใกล้กับกรุงพนมเปญ ผลจับปีนี้ มีเพียง 6,550 ตันซึ่งเป็นสถิติต่ำสุด ลดลงร้อยละ 47 จากปีก่อนที่จับได้ 12,427 ตัน

คริส บาร์โล ผู้จัดการแผนงานประมงของ MRC's ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลจับที่ลดลงในประเทศกัมพูชาว่า การลดลงของผลจับถือว่าการเตือนภัย สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากระดับน้ำและระยะเวลาที่ท่วมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้นๆ เมื่อปีที่แล้ว นอกจากนี้ยังมีสิ่งบ่งชี้ว่าการทำประมงเกินศักยภาพการผลิตอาจเป็นปัจจัยร่วมด้วย

ผลผลิตที่ลดลงทำให้ราคาสินค้าสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในระดับที่ประชาชนในชนบทที่ต้องพึ่งพาอาหารสัตว์น้ำไม่สามารถซื้อได้ สิ่งนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างน้ำ ผลผลิตสัตว์น้ำและวิถีชีวิตของชาวชนบทในประเทศกัมพูชา

เจ้าหน้าที่ประมงในจังหวัดกัมปง ชนัง ให้ข้อสังเกตว่า ระบบในโคนเลสาบ มีความอ่อนไหวมากในปีที่แห้งแล้งเนื่องจากพื้นที่น้ำท่วมเป็นพื้นที่เลี้ยงตัวของปลาอพยพ ในฤดูฝนพื้นที่ของ Great Lake เพิ่มขึ้น 4-6 เท่าของฤดูแล้ง ทำให้เกิดพื้นที่น้ำท่วมมหาศาล ปีที่ฝนแล้งอย่างเช่นปี 2546 มีผลกระทบโดยตรงต่อการเลี้ยงตัวของลูกปลาวัยอ่อนและการวางไข่ของปลาในวัยเจริญพันธุ์

เจ้าหน้าที่ประมงกล่าวต่อไปว่าผลจับปี²⁵⁴⁶ 2546 กระทบจากการทำประมงที่ผิดกฎหมาย เช่น การทำประมงด้วยไฟฟ้า และการใช้ข่ายตาถี่ ซึ่งทำให้จับลูกปลาดเล็ก อีกทั้งยังทำให้ปลาตัวใหญ่ได้รับบาดเจ็บ ชาวบ้านมีการใช้ข่ายตาถี่กันมากในปีนี้ และถูกจับไปแล้ว 22 คน โดยข่ายยัดมาได้มีความยาวเป็นกิโลเมตร

เอียน แคมเบล ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมของ

เอียน แคมเบล ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมของ MRC ไม่เห็นด้วยกับรายงานเร็วๆ นี้ที่กล่าวหาเชื่อนในประเทศจีนว่าเป็นสาเหตุทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำโขงต่ำในปี นี้ โดยกล่าวว่า การลดลงของระดับน้ำมีความชัดเจนว่าเกี่ยวข้องกับปริมาณฝนที่ตกน้อยในฤดูฝนที่ผ่านมา โดย MRC ได้พิจารณาข้อมูลสถิติที่เชื่อถือได้จาก 16 สถานีที่แสดงให้เห็นว่าปริมาณฝนน้อยอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม และเดือนพฤศจิกายนเมื่อปีที่แล้ว เฉพาะเดือนกรกฎาคมเดือนเดียวปริมาณฝนเฉลี่ยใน 16 สถานีเท่ากับ 231 มิลลิเมตร นับเป็นปีที่แห้งแล้งที่สุดตั้งแต่ปี 2503 เป็นต้นมา ต่ำกว่าปี 2535 ที่มากถึง 261 มิลลิเมตร

พื้นที่ที่รับน้ำมากที่สุดในลุ่มน้ำโขงโดยปกติคือพื้นที่สูงทางตอนเหนือ และพื้นที่สูงทางตะวันออกของประเทศลาว กัมพูชา และตอนกลางประเทศเวียดนาม ซึ่งมีปริมาณฝนเฉลี่ยระหว่าง 2-3 เมตรต่อปี พื้นที่ลุ่มน้ำย่อยตอนกลางของประเทศลาวเป็นพื้นที่ให้น้ำใหญ่ที่สุดแห่งเดียว คิดเป็นร้อยละ 20 ของปริมาณน้ำที่ไหลลงแม่น้ำโขงโดยเฉลี่ยในแต่ละปี พื้นที่ให้น้ำที่ใหญ่รองลงมาได้แก่ลุ่มน้ำย่อย เซ ซาน และแม่น้ำสาขาที่เกี่ยวข้องทางด้านตะวันออกของกัมพูชา เวียดนามตอนกลาง และประเทศลาวตอนใต้ คิดเป็นร้อยละ 16 ของน้ำที่ลงสู่แม่น้ำโขง

แคมเบล กล่าวต่อไปว่า ระดับน้ำรายวันที่เชียงแสน

ในเดือนมีนาคมปีนี้แสดงให้เห็นว่า เชียงแสนได้รับผลกระทบจากการลดลงของระดับน้ำน้อยกว่าท่าเรือทางตอนใต้ของลาวคือ ปากเซ เพราะถ้าระดับน้ำที่ลดลงในแม่น้ำโขงตอนล่างเกิดจากการเก็บกักน้ำของเขื่อนแล้ว ระดับน้ำที่เชียงแสนจะต้องได้รับผลกระทบมากกว่าบริเวณที่อยู่ใต้ลงไปของกลุ่มน้ำ เนื่องจากบริเวณที่อยู่ใต้ลงไปจะมีน้ำจากแม่น้ำสาขาต่างๆ ช่วยลดผลกระทบ

MRC มีข้อมูลระดับน้ำรายวันที่เชียงแสนและปากเซมากมายตั้งแต่ปี 2503 พบว่ามีเพียงร้อยละ 12 ที่มีระดับเท่ากับหรือต่ำกว่าระดับที่วัดได้ในเดือนมีนาคมปีนี้ ขณะที่ปากเซมีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่ต่ำกว่าสถิติในรอบ 44 ปี

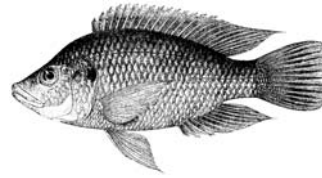
แคมเบล ยังได้ให้ข้อสังเกตว่าเขื่อนในประเทศจีนที่ตั้งอยู่ในแม่น้ำโขงสร้างขึ้นเพื่อการผลิตไฟฟ้าเป็นหลัก ไม่ใช่เพื่อการเกษตร การไหลของน้ำจากเขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังน้ำมีความแตกต่างจากแม่น้ำธรรมชาติ เนื่องจากว่าโดยทั่วไปจะกักเก็บน้ำไว้มากในช่วงฤดูฝนและปล่อยมากในช่วงฤดูแล้ง ดังนั้นผลกระทบจากเขื่อน Manwan และ Dachaoshan ควรเป็นการเพิ่มระดับน้ำแทนที่จะลดระดับน้ำในช่วงหน้าแล้ง

Peter Star เป็นนักเขียนด้านเศรษฐศาสตร์และเป็นบรรณาธิการของ Catch and Culture

แนวโน้มการประมงโต้งในกัมพูชา: สภาพน้ำท่วมและการลงแรง ทำประมงเพิ่มขึ้น

By Kent G. Hortle, Ngor Pengbun, Hem Rady
and Lieng Sopha

ผลจับจากการประมงโต้งในฤดูกาลนี้ (2547) ต่ำที่สุดเพียง 6,550 ตัน ลดลงถึงร้อยละ 47 จากเมื่อปีก่อน (2546) สาเหตุประการหนึ่งนั้นเกิดจากระดับน้ำต่ำ แต่ผลผลิตได้ลดลงมาเป็นเวลา 3 ปีแล้ว แสดงให้เห็นว่ามีการลงแรงทำประมงเพิ่มขึ้น

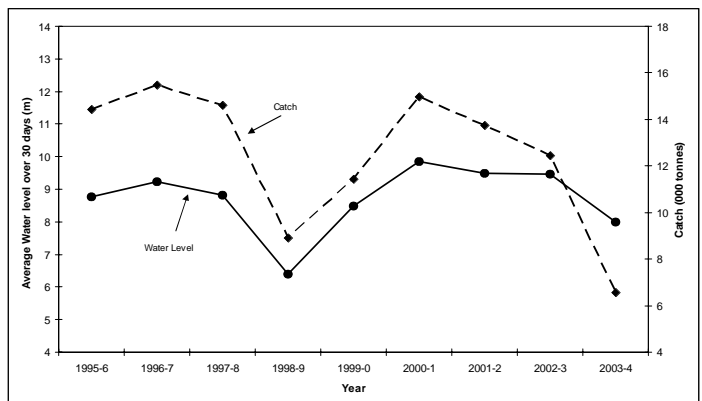
โตนเลสาบ มีการเปลี่ยนแปลงในเดือนกรกฎาคมทุกปี เมื่อระดับน้ำในแม่น้ำโขงเพิ่มขึ้นถึง Great Lake ทำให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่โดยรอบ น้ำที่ท่วมได้นำลูกปลามากมาย รวมทั้งปลาที่ไปวางไข่ด้านต้นน้ำแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขา ปลาที่มีขนาดเล็กกินอาหารและเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในพื้นที่น้ำท่วม รวมทั้งปลาที่มีขนาดใหญ่และแม่ปลาที่วางไข่แล้ว

เมื่อระดับน้ำลดลงในเดือนตุลาคม น้ำในโตนเลสาบไหลคืนสู่แม่น้ำโขง ปลาจึงถูกบังคับให้ไหลกลับสู่แม่น้ำโขงด้วย การอพยพครั้งใหญ่เกิดขึ้นในเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์จึงมีการทำการประมงด้วยเครื่องมือทุกชนิดอย่างหนาแน่น

เครื่องมือขนาดใหญ่ที่สุดในโตนเลสาบคือ โต้งหรือภาษาเขมรเรียกว่า ไค (dai) โดยการสร้างขวางลำน้ำลักษณะคล้ายกับอุโมงค์ นักวิจัยฝรั่งเศสกล่าวว่ามีการใช้โต้งตั้งแต่ปี 2427 ข่ายแต่ละฝืนมีความกว้าง 25 เมตร ยาวประมาณ 120 เมตร ข่าย 2-3 เมตรจะตั้งอยู่กึ่งพื้นที่ของน้ำ ข่ายหลายฝืนวางขวางลำน้ำเป็นแถว ในฤดูล่าสุดมีจำนวนถึง

63 ฝืน แบ่งเป็น 13 แถว เดือนมกราคมและกุมภาพันธ์จับปลาได้มากที่สุดปลาที่จับได้มีปลาเกล็ดเป็นหลักได้แก่ปลาสร้อย (*Cirrhinus siamensis* และ *C. lobatus*) มีการจัดแบ่งพื้นที่ทำการประมงเพื่อประมงทุก 2 ปี ทำให้รัฐบาลมีรายได้จากการออกใบอนุญาตโต้งประมาณ 182,000 เหรียญสหรัฐต่อปี ชาวฝรั่งเศสได้ประเมินผลจับไว้ที่ 13,569 ตันในปี 2481-2 (Chevey and Le Poulain, 1940) และยังมีการประเมินผลจับจากการสุ่มที่ไม่สมบูรณ์อีกมากมาย (Lieng *et al.*, 1995) การสำรวจที่มีความถูกต้องโดยการรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานสำหรับการประมงในประเทศกัมพูชาเริ่มตั้งแต่ปี 2538-9

ผลผลิตประมงในพื้นที่น้ำท่วมถูกกำหนดโดยการท่วมของน้ำเป็นหลัก (Welcomme, 1985) พื้นที่น้ำท่วมมีมากจะทำให้เกิดแหล่งที่อยู่อาศัยและอาหารมากไปด้วย ทำให้ผล

ผลจับจากการประมงโต้งเป็นรายปี (1,000 ตัน) และระดับน้ำสูงสุดในโตนเลสาบ (MASL)

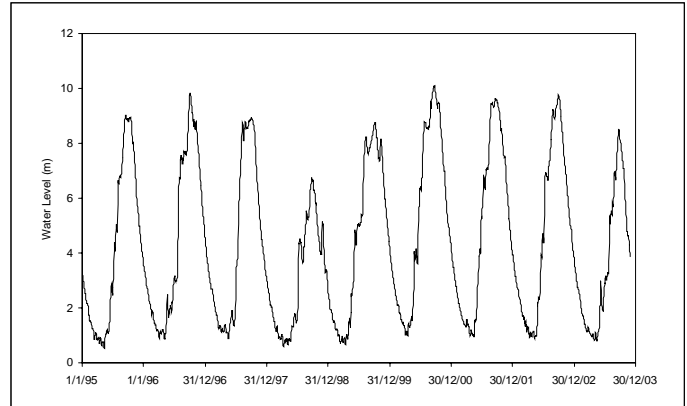
ผลิตปลาสูง หากว่าผลจับเป็นปลาเล็กที่เกิดใหม่เป็นหลัก ผลจับจะมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับระดับน้ำท่วมในปีนั้น แต่ถ้าหากว่าผลจับเป็นปลาที่มีอายุมากหรือปลาที่มีขนาดตัวใหญ่ ผลจับจะขึ้นกับระดับน้ำท่วมในปีก่อน

ปลาที่จับได้ใน โตนเลสาบส่วนใหญ่เป็นปลาขนาดเล็กที่เกิดขึ้นในแต่ละปี ข้อมูลระหว่างปี 2538-9 และ 2543-4 แสดงให้เห็นว่าผลจับมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับระดับน้ำ (รูปที่ 1) ผลจับหลังจากปี 2541 ซึ่งเป็นปีที่แห้งแล้งนั้น ไม่สูงเท่ากับผลจับก่อนปี 2541 แสดงให้เห็นว่าการฟื้นคืนสภาพของผลจับต้องอาศัยเวลา แต่ผลจับหลังจากปี 2544-5 ลดลงมากเกินกว่าที่ใช้ระดับน้ำเพียงอย่างเดียวในการทำนาย ผลจับในปี 2546-7 ต่ำที่สุดเท่าที่มีสถิติ ต่ำเกินกว่าที่จะทำนายโดยใช้ระดับน้ำท่วมเพียงอย่างเดียว

เวลาและระยะเวลาของการท่วมเป็นปัจจัยสำคัญมีผลกระทบต่อผลจับ น้ำท่วมในปัจจุบันเกิดขึ้นผิดปกติไปจากเดิมอย่างนั้นหรือ น้ำท่วม โตนเลสาบ มีช่วงเวลาสั้นๆ ในแต่ละปี ระหว่างปี 2538-2546 ช่วงเวลาน้ำท่วมเกิดขึ้นเร็วที่สุดวันที่ 18 กันยายน 2538 และที่น้ำท่วมช้าที่สุดเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2542 ดังนั้นสามารถทำนายการเกิดน้ำท่วมได้ว่าจะเกิดขึ้นภายใน 2 สัปดาห์ดังกล่าวนี้ ทำนองเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำในรอบปีมีน้อยมากเมื่อเทียบกับแม่น้ำในเขตร้อนอื่นๆ (MRC, 2003)

เป็นไปได้หรือไม่ที่ระยะเวลา น้ำท่วมหรือพื้นที่น้ำท่วมมีผลกระทบต่อผลจับ รูปที่ 2 แสดงให้เห็นว่าระยะเวลา น้ำท่วมสูงสุดในปี 2546 สั้นมาก ทำให้ระยะเวลาน้ำท่วมสั้นไปด้วย ซึ่งมีส่วนทำให้ผลจับโต่งในปี 2546-7 ต่ำ

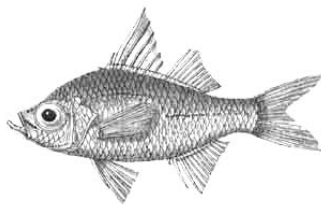
มีการทำการประมงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งใน โตนเลสาบและ Great Lake ทั้งชาวประมงและเครื่องมือ

ระดับน้ำรายวันของ โตนเลสาบ ระหว่างปี 2538-2546

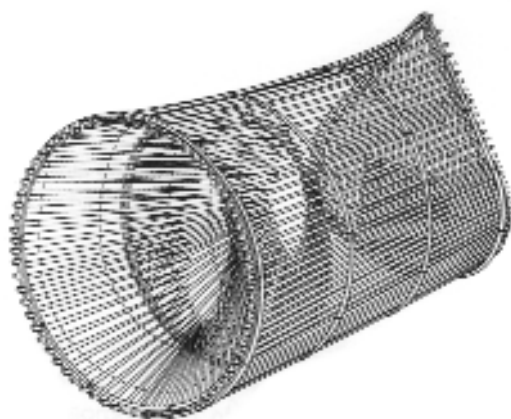
ประมงทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายเพิ่มมากขึ้น ในแต่ละปี ชาวประมงรายย่อยมีจำนวนเป็นหมื่นในช่วงเวลาที่มีการทำการประมงหนาแน่น โดยที่ส่วนใหญ่ใช้ตาข่ายที่มีขนาดตาเล็ก ดังนั้นปลาตัวโตที่เล็ดรอดจากเครื่องมือโต่งก็มีโอกาสสูงที่จะถูกจับด้วยเครื่องมือข่าย ดังที่มีการสังเกตเมื่อต้นปีว่าปลาที่ติดเครื่องหมายที่ปล่อยตอนท้ายน้ำของ โต่งจะติดข่ายในทันที

ลักษณะอื่นที่แสดงให้เห็นถึงการทำการประมงเกินศักยภาพการผลิตได้แก่ การลดลงอย่างต่อเนื่องของจำนวนชนิดปลาที่มีขนาดใหญ่และปลาขนาดเล็กที่มีขนาดโดยเฉลี่ยลดลง ดังนั้นผลจับโต่งที่ลดลงในปีนี้อาจเกิดจากการลงแรงทำการประมงที่มากเกินไป ไม่ว่าจะปลาที่ปกติจับได้โดยโต่งจะถูกจับได้โดยเครื่องมืออื่น รวมทั้งปลาชนิดอื่นๆ ที่จับได้ด้วยเครื่องมืออื่นๆ หรือผลจับรวมที่ลดลง การลดลงของผลจับรวมเป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงการทำการประมงเกินศักยภาพการผลิต ดังนั้นจึงต้องนำมามาตรการการจัดการที่มีประสิทธิภาพมาใช้ก่อนที่จะสายเกินไป

คำขอบคุณ

ข้อมูลการประมงโต้งเกิดจากการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ของ Dr.Nik van Zalinge และเจ้าหน้าที่ประมงที่เคยทำงานร่วมกับ MRC Fisheries Programme ได้แก่ Deap Loueng, Yim Chea, Heng Kong, Chhoun Chamnan และ Souen Sotthia. ได้รับข้อมูลด้านอุทกวิทยาโดยความอนุเคราะห์ของ Dr.Chayanis Manuthirapom นักอุทกวิทยาของ MRCS

เอกสารอ้างอิง

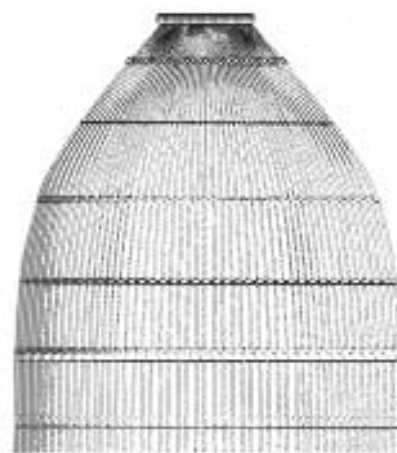
Chevey, P. and Le Poulain, F. 1940. Le peche a, dans les eaux douces du Cambodge. Travaux de l'Institut Oceanographique de l'Indochine. 5e Memoire. Gouvernement Generale de l'Indochine. Saigon. 241 pp.

Dawnes. B.J., Barnut L.A., Fairweather, P.G., Faith, D.P., Keough, M.J., Lake, P.S., Mapstone, B.D., and Quinn, G.P. 2002. Monitoring Ecological Impacts: Concepts and Practice in Flowing Waters. Cambridge University Press. Cambridge, U.K.

Lieng, S., Yim, C., and van Zalinge, N.P. 1995. Freshwater fisheries of Cambodia, I: The bagnet (dai) Fisheries in the Tonle Sap River. Asian Fisheries Science 8: 255-262.

MRC. 2003. State of the Basin Report. Mekong River Commission. Phnom Penh. 300 pp.

Welcomme, R.L. 1985. River Fisheries. FAO Fisheries Technical Paper 262: Food and Agricultural Organisation of the United Nations, Rome. 330 pp

การสุ่มตัวอย่างลูกปลา

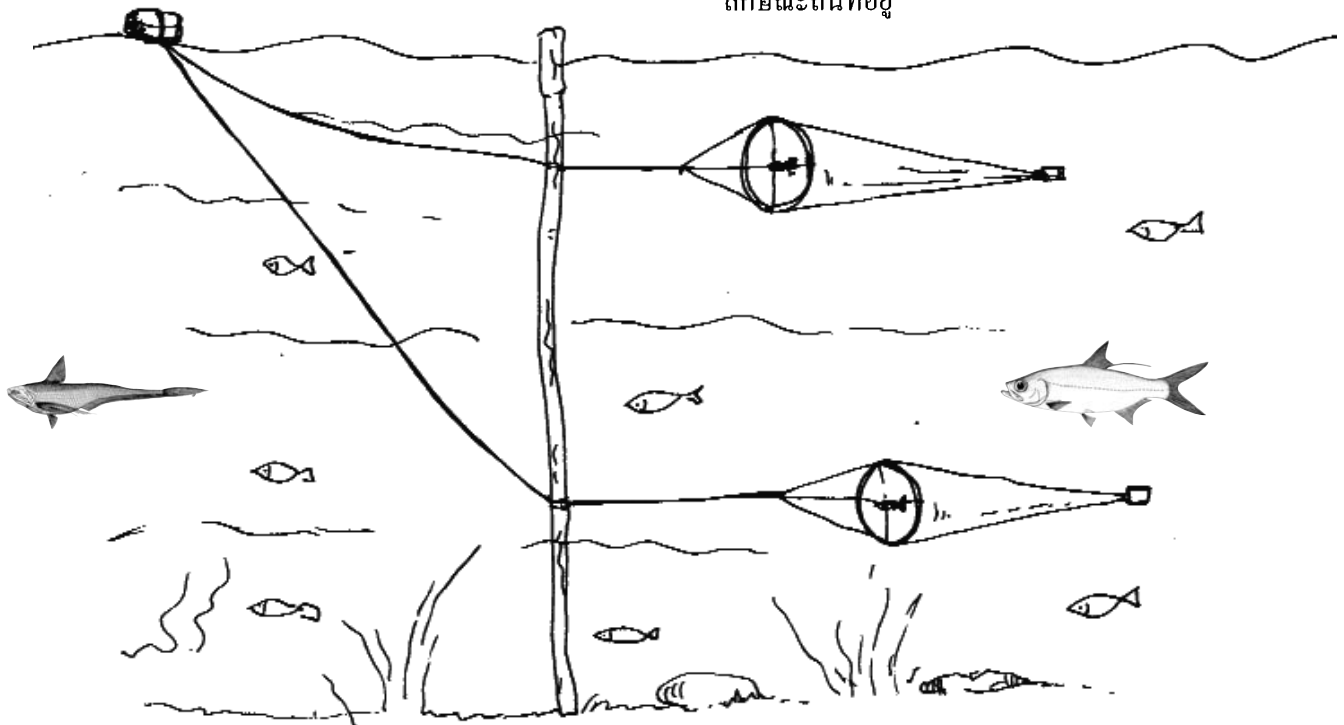
By Kent G. Hortle

นักชีววิทยาส่วนใหญ่คุ้นเคยกับการสุ่มตัวอย่างปลาที่เจริญเต็มวัย (adult) และปลาวัยรุ่นขนาดใหญ่ (larger juveniles) ได้มีความพยายามในการสุ่มลูกปลาวัยอ่อน (larvae) และปลาวัยรุ่นขนาดเล็ก (young juveniles) ในแม่น้ำขนาดใหญ่ในภูมิภาคเขตร้อนเมื่อเร็วๆ นี้ และMRC มีความต้องการที่จะให้มีการใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างลูกปลาวัยอ่อนด้วยตาข่ายมาตรฐานไปทั่วทั้งลุ่มน้ำ

ปลาหลายชนิดในแม่น้ำเขตร้อนวางไข่ที่ต้นน้ำของแหล่งน้ำท่วมขนาดใหญ่ขณะที่ระดับน้ำเพิ่มขึ้น ไข่ สัตว์น้ำวัยอ่อนและลูกปลาขนาดเล็ก ลอยตามกระแสน้ำลงด้านล่างท้ายน้ำและการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำจะพัดพามันไปยังบริเวณแหล่งเลี้ยงตัวอ่อน ปลาในแม่น้ำโขงที่วางไข่ขณะน้ำท่วม (flood-spawners) ได้แก่กลุ่มปลาสาวย (pangasiids) ที่สำคัญหลายชนิด และปลาเกล็ดแม่น้ำ (river carps or cyprinids) ตาข่ายสามารถใช้จับลูกปลาวัยอ่อนพร้อมๆ กับสิ่งมีชีวิตที่ล่องลอยในน้ำอื่นๆ เช่น แมลงน้ำ รวมทั้งศัตรูของลูกปลาวัยอ่อนและกุ้ง

ความหนาแน่นของลูกปลาวัยอ่อนทำให้สามารถจับได้ง่ายกว่า อีกทั้งค่าใช้จ่ายก็ถูกกว่าการจับปลาโตเต็มวัย การสุ่มตัวอย่างสามารถแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบและความหลากหลายชนิดพันธุ์ เช่นเดียวกับช่วงเวลาผสมพันธุ์และพื้นที่วางไข่ นอกจากนี้ยังสามารถแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการทดลองเลี้ยงให้เป็นปลาโต ลูกปลาวัยอ่อนโดยทั่วไปมีการตอบสนองต่อสารพิษที่รวดเร็ว ดังนั้นการสุ่มยังสามารถบ่งบอกถึงสภาพแวดล้อมคุณภาพน้ำและแหล่งอาศัย การพบลูกปลาวัยอ่อนในบริเวณใดแสดงให้เห็นว่าบริเวณนั้นมีความเหมาะสมต่อการอยู่อาศัยจนกระทั่งถึงระยะเต็มวัยที่สามารถสืบพันธุ์วางไข่ได้

สามารถสุ่มลูกปลาวัยอ่อนโดยเครื่องมือหลายประเภท ได้แก่ ไฟฟ้า แสงไฟ อวนยก (drift net) เครื่องปั๊มตัวอย่าง (pump samplers) อวนลอย (buoyant nets) ขอบ (dip net) อวนลาก (tow nets) อวนรูด (push nets) กระจอน (ring nets) และยาเบื่อ จะเลือกใช้วิธีการใดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ชนิดปลาที่ต้องการ อายุปลา และลักษณะดินที่อยู่

ถุงเก็บตัวอย่างลูกปลากำลังถูกยกขึ้นจากแม่น้ำโขงใกล้กับกรุงเทพมหานครเป็นถุง 2 ใบเพื่อเก็บตัวอย่างบริเวณผิวน้ำและท้องน้ำ

บองโกเนท ถูกใช้ในหลายๆ การศึกษา ซึ่งโดยปกติใช้เพื่อการสุ่มตัวอย่างเพลงก่ตอน เครื่องมือนี้โดยปกติมีเส้นผ่าศูนย์กลางปากถุง 30-100 เซนติเมตร ถุงมีขนาดช่องตา 500-1000 ไมโครเมตร การศึกษาของส่วนการประเมินผลจับปลาในแม่น้ำโขง (The Assessment of Mekong Capture Fisheries, AMCF) ของ MRC มีวัตถุประสงค์ที่จะขยายการสุ่มตัวอย่างลูกปลาให้ทั่วทั้งลุ่มน้ำ โดยการใช้อุ้งลากที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากถุง 40 เซนติเมตรหรือ 100 เซนติเมตร และมีขนาดช่องตา 1000 ไมโครเมตร เนื่องจากอุ้งลากขนาดนี้ราคาถูก สามารถขนย้ายไปในพื้นที่ได้สะดวก การไหลผ่านของน้ำทำให้สามารถกรองเก็บลูกปลาในช่วงที่มีการวางไข่ได้เป็นปริมาณมาก ขนาดตาของอุ้งกรอง 1000 ไมโครเมตรเป็นขนาดที่ใหญ่พอที่จะให้สิ่งสกปรกไหลผ่านโดยไม่เกิดการอุดตัน แต่สามารถกรองเก็บลูกปลาวัยอ่อนของปลาทุกชนิด เช่น ลูกปลาวัยอ่อนของปลาหนังและปลาเก็ดลักษณะที่เป็นปลาตุ้ม (กินอาหารจากอุ้งไข่แดงหลังฟักจากไข่) และเริ่มกินอาหารเมื่อมีขนาดความยาว 400-800 ไมโครเมตร ลูกปลาที่มีขนาดเล็กกว่านี้หลายๆ ชนิดไม่สามารถจำแนกได้

ความหนาแน่นของลูกปลาวัยอ่อนนอกเหนือจาก

การเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงในรอบวัน และลูกปลาวัยอ่อนมักรวมกันอย่างหนาแน่นบริเวณใดบริเวณหนึ่งในแม่น้ำ เช่น ตอนกลางแม่น้ำ บริเวณผิวน้ำหรือท้องน้ำ กลางลำน้ำหรือขอบฝั่ง ซึ่งจะต้องมีการศึกษารูปแบบของการแพร่กระจายเหล่านี้พร้อมทั้งปรับวิธีการสุ่มตัวอย่างให้เป็นมาตรฐานก่อนการปฏิบัติทั่วทั้งลำน้ำ ซึ่งจะช่วยลดความผิดพลาดที่เกิดจากความแตกต่างของพื้นที่และเวลาในการสุ่ม

การสุ่มตัวอย่างลูกปลาของ AMCF จะเน้นเฉพาะชนิดลูกปลาที่ลอยลอยในแม่น้ำเท่านั้น ลูกปลาวัยอ่อนของปลาบางชนิดอาจไม่สามารถเก็บได้ด้วยอุ้งลากนี้ เนื่องจากลูกปลาวัยอ่อนยังคงอาศัยอยู่บริเวณขอบฝั่งที่มีพรรณไม้ น้ำหรือสิ่งกีดขวางใดๆ จำเป็นต้องใช้วิธีการอื่นๆ ในการสุ่มสำหรับชนิดปลาที่วางไข่ในพื้นที่น้ำท่วม และปลาที่พ่อแม่เลี้ยงตัวอ่อน AMCF ขณะนี้ได้จัดเตรียมรายละเอียดการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับวิธีการสุ่มลูกปลาวัยอ่อน ติดต่อขอรายละเอียดเพิ่มเติมได้จากผู้เขียน

Kent Hortle เป็นนักชีววิทยาประมงของ MRC's Fisheries Programme ติดต่อได้ที่ hortle@mrcmekong.org

ปลาหรือพญานาค

By Kent G. Hortle

เข้าเว็บไซต์ต่างๆ ได้โดยการพิมพ์

วันสุดท้ายของเทศกาลเข้าพรรษา ประชาชนจะรวมกันตามริมน้ำโขงในตอนเย็นเพื่อดูดวงไฟสีแดง ชมพุดและส้ม ที่ลอยขึ้นจากแม่น้ำขึ้นไปในอากาศ ถึงแม้ว่าจะมีประชาชนยิงดอกไม้ไฟเลียนแบบลูกไฟก็ตาม แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถเห็นได้ในวงกว้างและมีการรายงานนับเป็นสิบปีมาแล้ว จึงไม่เป็นที่สงสัยเลยว่านี่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตามธรรมชาติ

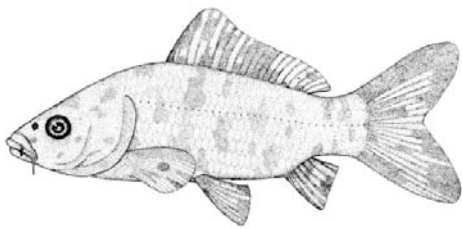
ลูกไฟแต่ละลูกมีขนาดเท่าลูกเทนนิส รู้จักกันดีในชื่อ บั้งไฟพญานาค บางคนกล่าวว่าจะเกิดในพื้นที่จำกัดเฉพาะจังหวัดหนองคาย ประเทศไทยและบ้านหาดทรายขาว ประมาณ 60 กิโลเมตรทางท้ายน้ำของนครเวียงจันทน์ประเทศลาวเท่านั้น แต่ก็ได้มีการสังเกตเห็นลูกไฟที่คล้ายกันนี้ในแม่น้ำ และหนองบึง อื่นๆ ในภูมิภาค โดยขอ เพ็ญ บุญนักชีววิทยาของกรมประมง ประเทศกัมพูชา กล่าวว่าสามารถ

สังเกตเห็นลูกไฟดังกล่าวในแม่น้ำโขงในภาคเหนือของกัมพูชาเช่นกัน

ประชาชนท้องถิ่นเชื่อว่าลูกไฟถูกปล่อยโดยพญานาค ที่อาศัยอยู่ในถ้ำใต้แม่น้ำ พญานาคมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกับชาวฮินดูและชาวพุทธ และความเชื่อเรื่องพญานาคยังคงมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของประชาชนในภูมิภาค พระบางรูปเชื่อว่าปรากฏการณ์ลูกไฟเริ่มมานานแล้วเมื่อชาวบ้านลอยเรือไฟในแม่น้ำในเทศกาลประจำปีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เมื่อชาวบ้านบางคนยิงดอกไม้ไฟเล็กๆ ไปในท้องฟ้า พญานาคขอมีส่วนร่วมจึงเริ่มปล่อยลูกไฟจากใต้น้ำ

เหตุการณ์บั้งไฟพญานาคมีส่วนกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน เนื่องจากดึงดูดฝูงชนถึงประมาณ 400,000 คนในฝั่งไทยในปี 2545 เหตุการณ์ดังกล่าวคาดว่าจะเกิดขึ้นอีกในวันที่ 29 ตุลาคม ปีนี้ (2547)

นักวิทยาศาสตร์ไทยสำรวจปรากฏการณ์ดังกล่าว และแนะนำว่า ลูกไฟอาจเกิดจากก๊าซมีเทนหรือฟอสฟีน ที่เกิดในสภาพการย่อยที่ไม่ใช้อากาศ แต่ระบบความเชื่อเรื่อง พญานาคได้รับการกระตุ้นอีกครั้งโดยได้มีการแพร่กระจาย ภาพที่เห็นไปทั่วภูมิภาคแม่น้ำโขง ในภาพที่แสดงดูเหมือนว่า นาวิกโยธินสหรัฐได้ฆ่าลูกพญานาค ซึ่งในภาพได้ใช้ชื่อว่า นางพญานาค และอ้างว่าจับมาจากแม่น้ำโขงในประเทศลาว ปลาที่มีรูปร่างประหลาดนี้โดยชื่อเท็จจริงแล้วคือ *Regalecus glesne* หรือรู้จักกันในนาม “King of the Herrings” (Regalecidae, Lampridiformes) ซึ่งเป็นตัวอย่างปลาที่ยาวที่สุดในโลก สีเงินสดใสและสีแดงเป็นชนิดที่พบแพร่หลายในทะเลลึก

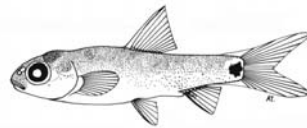

ตัวอย่างปลาที่ปรากฏในรูปถูกกลืนซัดขึ้นฝั่งใกล้ๆ กับฐานทัพทหารสหรัฐในรัฐแคลิฟอร์เนียตอนใต้ ในปี 1996 รูปนี้ถ่ายโดย Leo Smith จาก Scripps Institution of Oceanography ที่ซึ่งเก็บรักษาส่วนหัวและหางของตัวอย่างไว้ ในขณะนี้ ปลาตัวนี้ยาว 7.3 เมตรหนักราว 120 กิโลกรัม ซึ่งโตเต็มที่อาจยาวถึง 15 เมตร

ใครบรรยายภาพที่สำคัญนี้อย่างผิดๆ และเพื่ออะไร หลายคนไม่เคยทราบเรื่องนี้มาก่อน แต่เดี๋ยวนี้เรารู้แล้วว่ามันไม่ใช่พญานาคและมันไม่ได้อาศัยอยู่ในแม่น้ำโขง

เอกสารอ้างอิง

Robert T.R. (2002) Payanak as a mythical animal and as the living species *Regalecus glesne* (Oarfish, Regalecidae, Lampridiformes). *Natural History Bulletin of the Siam Society*. 50: 211-224.

คณะที่ปรึกษาด้านเทคนิค

การจัดการประมง

คณะที่ปรึกษาด้านเทคนิคการจัดการประมง (TAB) กำลังได้รับการยอมรับมากขึ้นในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของความพยายามในภูมิภาคที่นำมาซึ่งการบริหารจัดการประมงที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในกลุ่มน้ำโขงตอนล่าง รัฐบาลประเทศสวิตเซอร์แลนด์สนับสนุนเงินทุนสำหรับการดำเนินงานของ TAB เป็นเวลา 3 ปี ตั้งแต่กรกฎาคม 2547- ธันวาคม 2549 เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการจัดการประมงในแม่น้ำโขง ในการดำเนินงานของ TAB

สมาชิก TAB ประชุมกันที่ Hanoi ในเดือนมีนาคม เพื่อทบทวนผลงานของ TAB และพัฒนาแผนงานสำหรับ 3 ปีข้างหน้า เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า TAB ได้ช่วยเสริมการประสานงานด้านการพัฒนาการประมงในภูมิภาค ช่วยให้เกิดความเข้าใจโดยทั่วไปไปถึงข้อจำกัดและโอกาสสำหรับการพัฒนาการประมงที่ร่วมกันโดย 4 ประเทศ นอกจากนี้การหารือกันยังได้นำไปสู่แถลงการณ์ (mission statement) ซึ่ง TAB จะใช้เป็นกรอบดำเนินงานที่อาจเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ ในอนาคต

สืบเนื่องจากการประชุมที่ Hanoi สมาชิก TAB จะได้มีการพิจารณากิจกรรมหลักในแผนงาน 3 ปีต่อไป ซึ่งในเบื้องต้นได้มีการพัฒนารายชื่อกิจกรรมต่างๆ ภายใต้ผลสัมฤทธิ์ 3 ประการได้แก่

- การเพิ่มความสามารถในการบริหารจัดการ
- การสร้างองค์ความรู้จากงานศึกษาวิจัย
- การช่วยเหลือการส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ภายหลังการประชุมที่ Hanoi ได้มีการเพิ่มรายละเอียดในร่างกิจกรรมโดยสมาชิก TAB ชุดใหม่ การประชุม TAB ครั้งต่อไปจะจัดขึ้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคม สมาชิก TAB จะได้หารือกันในรายละเอียดของร่างกิจกรรมต่อไปพร้อมทั้งข้อสรุปสำหรับแผนงาน 3 ปี

เนื่องจากแผนงานมีความยืดหยุ่นจึงเปิดโอกาสให้ TAB สามารถปรับแผนงานเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ได้

การขยายบทบาทของ TAB เกิดขึ้นในจังหวะเดียวกันกับความต้องการที่เพิ่มขึ้นสำหรับการจัดการประมงที่มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามสภาพความเป็นจริงในกลุ่มน้ำโขง ควบคู่ไปกับหน่วยงานประมงระดับชาติและพันธมิตรอื่นที่มีส่วนร่วมในการจัดการประมง เราขอพรให้ TAB ประสบความสำเร็จกับบทบาทที่ท้าทายในการทำให้เกิดความยั่งยืนทางด้านการประมงในกลุ่มแม่น้ำโขงทุกประการ

ภารกิจของ TAB

TAB เป็นคณะทำงานระดับภูมิภาคที่ให้คำแนะนำ (advice) อำนาจ (enable) และช่วยเหลือ (facilitate) ให้เกิดการแลกเปลี่ยนและใช้ข้อมูลในการจัดการประมง พัฒนาไปสู่นโยบายของรัฐบาลและแผนปฏิบัติการสำหรับการปรับปรุงวิถีชีวิตคนชนบทในกลุ่มน้ำโขงตอนล่างอย่างยั่งยืน ดำเนินการโดยการเพิ่มความสามารถการจัดการให้เข้มแข็งขึ้น สร้างองค์ความรู้โดยการศึกษาวิจัย และช่วยให้เกิดการส่งผ่านข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น NMC's, MRCS, กลุ่มประมงต่างๆ และผู้สนับสนุนเงินทุน การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ TAB ให้ความสำคัญกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมกันทางด้านเพศ (gender equity), ความมั่นคงด้านอาหาร (food security), การกำจัดความยากจน (poverty alleviation) และการมีส่วนร่วม (full participation) TAB เป็นสมาชิกของ MRC Fisheries Programme Steering Committee ซึ่งต้องมีการรายงานสถานการณ์ โอกาส และข้อจำกัดทางด้านการประมงในภูมิภาคต่อ Joint Committee (JC) เป็นประจำ

การเปลี่ยนแปลงบุคลากร

By Khamtanh Vathanatham

ผู้พิชวาระ

นายสายประเทศ จุฬามณี ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรองปลัดกระทรวงกลุทธิกรรมและป่าไม้ มีผลตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน เป็นต้นไป นายสายประเทศ มีตำแหน่งเดิมเป็นผู้อำนวยการศูนย์วิจัยการประมง (Living Aquatic Resources Research Center, LARReC) และยังเป็นผู้ประสานงานด้านการประมงแห่งประเทศไทยระหว่างปี 2531-2547 ซึ่งท่านได้ให้การสนับสนุนและประสานงานในส่วนของกิจกรรมในประเทศลาว และได้ช่วยพัฒนาแผนงานประมง (Fisheries Programme, FP) FP ขอขอบพระคุณสำหรับการร่วมพัฒนาการประมงในกลุ่มน้ำแม่โจง

นางเหียง เตี บิค ได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งเจ้าหน้าที่อาวุโสของส่วนการจัดการประมงในแม่น้ำและอ่างเก็บน้ำ (Management of River and Reservoir Fisheries Component) ของ FP ในพื้นที่สูงตอนกลางประเทศเวียดนาม บิคเคยทำงานในตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าหน้าที่แผนงาน (assistant programme officer) ของ FP ในกรุงเทพมหานครระหว่างปี 2544 ถึงเดือนมิถุนายน 2547 FP ขออวยพรให้เธอประสบความสำเร็จในตำแหน่งใหม่ที่ได้รับ

นายสิงคำ พรวิสัย ได้เกษียณอายุราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมปลุกสัตว์และประมง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในเดือนกรกฎาคม 2547 เช่นเดียวกับนายศิริ กอนันตกุล ที่เกษียณราชการในตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมงประเทศไทย ในเดือนกันยายน 2547 ท่านทั้งสองได้ให้การสนับสนุนความร่วมมือด้านการจัดการและพัฒนาประมงในกลุ่มแม่น้ำโขงมาเป็นเวลานาน FP ขออวยพรให้นายสิงคำ พรวิสัย และนายศิริ กอนันตกุล มีสุขภาพที่ดี มีความสุข และโชคดี ในชีวิตหลังเกษียณ

ดร.เหียง คีวอก อัน หมดวาระการทำงานที่ MRC/FP ในเดือนธันวาคม 2547 ก่อนมาร่วมงานกับ MRC ดร.อัน ทำงานในตำแหน่งนักวิทยาศาสตร์ประมง อยู่ที่สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ 3 กระทรวงประมง ประเทศเวียดนาม ซึ่งตั้งอยู่บริเวณพื้นที่สูงตอนกลางของประเทศ ดร.อัน ทำงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่แผนงานที่ MRC ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2544 พวกเราขออวยพรให้ ดร.อัน มีความสุข สุขภาพแข็งแรง ในชีวิตหลังเกษียณ

ผู้มาใหม่

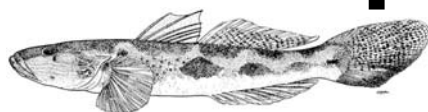
นายเส็ง โมเฮ้ท ได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าหน้าที่แผนงานของ MRC/FP ตั้งแต่วันที่ 16 สิงหาคม 2547 นายโมเฮ้ท จบการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านวิทยาศาสตร์การประมง จากมหาวิทยาลัยนงลัม ประเทศเวียดนาม ในปี 2540 ก่อนมาทำงานกับ MRC นายโมเฮ้ท เป็นเจ้าหน้าที่ประมง ของกรมประมงประเทศกัมพูชา

นายสุชาติ อิงธรรมจิตร ได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งเจ้าหน้าที่แผนงานของ MRC/FP ตั้งแต่วันที่ 4 ตุลาคม 2547 นายสุชาติ จบการศึกษาระดับปริญญาเอก ด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จากสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย ในปี 2540 ก่อนมาทำงานกับ MRC นายสุชาติ เป็นนักวิชาการประมง กรมประมง ประเทศไทย

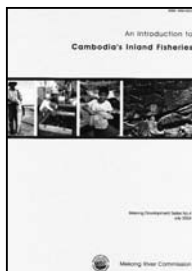

New information products

An Introduction to Cambodia's Inland Fisheries

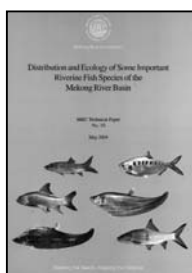
Cambodia relies heavily on its natural resources and agricultural land to provide food and livelihood for its 12 million people. Among the most vibrant of these renewable natural resources are the inland fisheries, which provide income and food security for millions of people. This report synthesises much of the relevant research on Cambodia's fisheries. Its easy-to-read style is complemented by numerous attractive photographs

Mekong Development Series No. 4, November 2004, 56 pages. US\$5.00

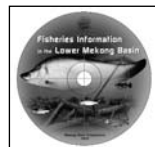
Distribution and Ecology of Some Important Riverine Fish Species of the Mekong River Basin

This new report complements an earlier report on fish migrations (Technical Paper No 8), which provided an overview of the general patterns of fish migrations and their significance for management. This report provides more detailed information of 40 key species which are significant in the Mekong River fishery. For each species it provides notes on distribution, feeding, size, population structure, critical habitats, life cycle and its importance in fisheries.

MRC Technical Paper No. 10, May 2004. 116 pages. US\$5.00

A new CD - Fisheries Information in the Lower Mekong Basin

The Fisheries Programme has produced many publications, databases, maps and photos covering the fisheries of the Mekong. Much of it is dispersed, having been published in various places and over an extended period. Now, for the first time, we have compiled the great majority of these publications in electronic form, and produced them on one CD.

The Fisheries Information in the Lower Mekong Basin CD-ROM has been compiled to provide a comprehensive research and educational resource for scientists, researchers and all those interested in the fisheries of the Lower Mekong Basin.

The CD offers a vast range of information produced by the Mekong River Commission's Fisheries Programme and its counterparts including approximately 300 technical papers and reports produced over the past 10 years. It contains nine databases related to catch assessment and five databases related to migration and spawning. Each database has its own manual and/or data dictionary. There is also a selection of photos on fishing activities in the Mekong.

A bibliography section provides references for a substantial collection of fisheries related papers and books.

Users can also access and explore 18 pre-made maps using the ArcReader, GIS software provided.

Publication of this CD is part of the Mekong River Commission's ongoing campaign to promote awareness of the issues surrounding the fisheries of the Lower Mekong Basin.

December 2004. US\$5.00

Fishing Gears in Songkhram River Basin

Mr Keeree Kohanantakul, Thailand Department of Fisheries, has documented the fishing gears of the Songkhram River in a new book. Many fishing gears used in the Songkhram River are based on local knowledge built up over centuries. Their designs and use reflect knowledge of fish behaviour, including feeding and movements associated with weather and moon phases, as well as local hydrological conditions. In compiling the information in the book, the author wanted to inform new generations of the initiative shown by their ancestors who invented and constructed fishing gears which do not over-exploit fish stocks like some of the modern fishing gears. This book has photos of all gears and information on their use.

Soft cover, 87 pp, in Thai

Available from: Inland Fisheries Research and Development Bureau, Department of Fisheries, Thailand or Fisheries Programme, Mekong River Commission Secretariat, Vientiane, Lao PDR.

Tonle Sap Watch - a new newsletter

The Fisheries Action Coalition Team (FACT) in Cambodia is producing a new newsletter titled "Tonle Sap Watch". It aims to improve understanding about the latest development issues around the Tonle Sap Great Lake in Cambodia. The up-to-date news and articles review what is going on around the Lake and highlight major concerns and issues arising from development programs that might affect the richness of biodiversity, cultural and natural resources of this region.

The newsletter is available electronically at www.fact.org.kh Hard copies can be obtained from The Fisheries Action Coalition Team, PO Box 2295, Phnom Penh, Cambodia.

Freshwater Fish Larvae

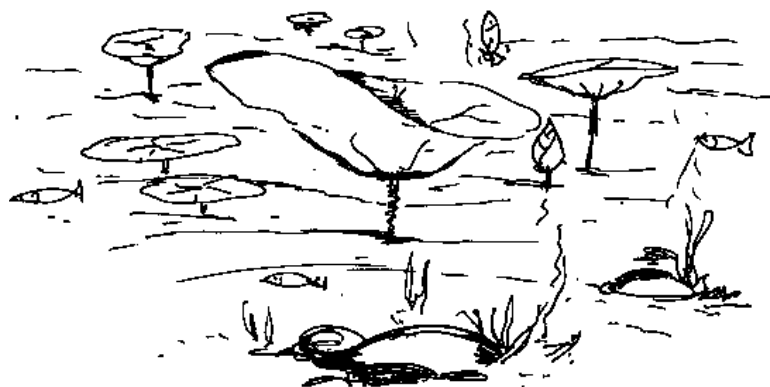
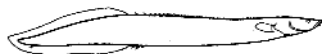

Knowledge of freshwater fish larvae is important for fisheries since it is the fundamental for aquaculture and management of aquatic resources. One of the leading researchers in the field is Dr Apichart Termvidchakorn, from the Thailand department of Fisheries, who has produced the book *Freshwater Fish Larvae* of Thailand. It contains basic

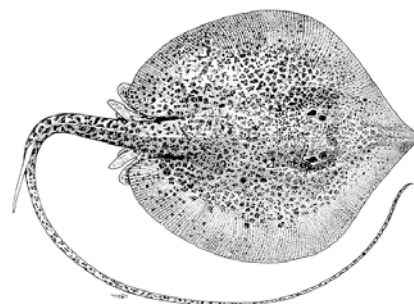
information on reproduction, biology and classification of freshwater fish larvae. It will be a valuable resource book for researchers, students and others who are interested in the freshwater fisheries of Thailand.

Soft cover, 130 pp, in Thai.

Available from: Inland Fisheries Research and Development Bureau, Department of Fisheries, Thailand

Mekong Fisheries Index

Bangkok pushing for ban on trade in Irrawaddy dolphins

Bangkok Post, May 6, 2004

Thailand is lobbying for support from other ASEAN member states and Australia for a ban on trading in rare Irrawaddy dolphins, now under the threat of extinction. The deputy chief of the Marine and Coastal Resources Department has called on the countries to back its proposal to ban trading in Irrawaddy dolphins (*Orcaella brevirostris*), a protected species under Appendix II of Cites (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora). The Appendix II status means the sale of a listed animal is possible with a certificate from a relevant state agency. In order to ban the sale completely, the animal must be listed on Appendix I of Cites.

Mekong Delta to become biggest aquatic producer

Vietnam News Agency, 31 July 2004

The Vietnamese Government's 2001 goal of expanding the Mekong Delta's aquaculture area to more than 700,000ha and its annually netted output to 1.7 million tonnes by 2005 looks set to be exceeded. Forecasts are now predicting output of 1.8 million tonnes of aquatic products including 250,000 tonnes of shrimp. This makes up 60 per cent of the country's total aquatic output. The output is expected to rise to two million tonnes, including 400,000 tonnes of shrimp, by 2010.

Concern voiced over excessive river dredging

The Nation, 30 July 2004

Environmental advocates have expressed concern that excessive dredging of rivers to source sand for construction projects has caused erosion of riverbanks in major arteries across the country. "The country's two largest waterways, the Chao Phya and the Mekong Rivers, are confronted with serious environmental problems, including eroded banks, shifting currents and increased sediment," a senior environmental official

said. The problems being experienced on the Mekong were in the areas of Mukdahan, Nakhon Phanom and Sakon.

ADB to study poverty in Mekong region

United Press International, 4 August 2004

The Asian Development Bank says it will be conducting a survey on the impact of economic integration on the greater Mekong region. The Manila-based ADB said it has been granted \$750,000 for the study by the Netherlands to examine how the poor in the region have been affected by the economic boom in the cross-border areas of Cambodia, Laos, Thailand and Vietnam.

Climate change will have catastrophic effect on key rivers: study

Agence France Press, August 2004

PARIS (AFP) - Climate change will have a disastrous effect on the flow of rivers that provide water for most of Earth's cities, it was reported. Rising levels of carbon dioxide pollution, caused by the unbridled burning of oil, coal and gas, will warm the troposphere, the lowest layer of the world's atmosphere, in addition to the land and seas, New Scientist says. In a computer model that factors in these changes, Princeton University researchers found that precipitation over the next three centuries will increase, boosting the discharge of fresh water around the world by nearly 15 percent.

Those that will start to decline include the Mississippi, Mekong and the Nile, one of the world's most heavily used and politically contested rivers, where (the) model predicts an 18 percent fall in flow," the report says.

Chemical free shrimp

Bangkok Post, 13 August 2004

Medical researchers have long hailed the potential health benefits for humans of probiotics and prebiotics

in products such as yoghurt, which help promote beneficial bacteria in the digestive system. Now Thai shrimp farmers are being encouraged to pick up on the trend. The Fisheries Department is suggesting that they replace drugs and food supplements with probiotic microbes in shrimp feed in order to make shrimp free of hazardous chemical substances and reduce farm production costs.

China plans more work on Mekong

Bangkok Post, 13 August 2004

China will deepen a section of the upper Mekong River that stretches from Jing Hong to Guan Laei in Xishuangbanna in Yunnan province to ease the way for freight ships, according to a transport official. He said the 80km river section was dominated by shallow sand bars that obstructed cargo ships. The sand bars would be removed so cargo ships of up to 400 tonnes could navigate year-round.

River At Risk

Special feature in the Far Eastern Economic Review, 26 August 2004

Drought, dam building and over-fishing are suffocating the Mekong, one of Asia's mighty, life-giving arteries. Can countries along its banks rally to save it? The sight of the mighty Mekong so depleted has galvanised international agencies, local environmentalists and a few government officials to take a fresh look at the state of the waterway that links China with Southeast Asia. The picture that emerges is of a river subjected to neglect, abuse and haphazard development, and heading for a crisis.

Mekong River Commission to strengthen cooperation with China, Myanmar

MRC press release, 26 August 2004

The Mekong River Commission is proposing increased technical cooperation with China and Myanmar as part of its Water Utilisation Programme. Mr Siripong Hungspreug, chairman of the MRC Joint Committee for 2004/2005, told delegates at the 9th Dialogue Meeting of the MRC held in Vientiane on August 26 that the cooperation would evolve around visits to the MRC Secretariat and to the Mekong Delta and Tonle Sap areas. At the Dialogue Meeting the MRC members briefed their dialogue partners on trans-boundary issues involved in the MRC's four core programs and sharing information on fisheries-related hydrological data and fish ecology.

World Bank consults on big Laos dam project

The Guardian, 1 September 2004

The World Bank launched an unprecedented exercise in public consultation yesterday on whether it should back a project to build a dam in Laos on a tributary of the Mekong river. More than 200 officials from the Lao and Thai governments, businessmen, environmentalists and academics began debating whether the bank should underwrite a £675m project to build the dam, being developed by a consortium of Lao, Thai, French and Italian investors. Bank officials claim the "detailed and intensive" level of consultation is setting a new benchmark for project assessment that should be copied worldwide.

Land rental attracts shrimp breeders to provinces in Mekong Delta area

Vietnam News Service website, 10 September 2004

Renting land for shrimp farming has become a popular trend in the Cuu Long (Mekong) Delta in recent years; people from Ca Mau, Bac Lieu and Soc Trang provinces have flocked to the southern province of Kien Giang in search of suitable and affordable land. In most of the cases landowners rent their land because they lack investment capital, skill or both. And while local residents have little experience with shrimp breeding, most renters have been in the business in their home provinces for years. With thousands of hectares of prime water surface for shrimp raising, the farmers in the southern part of Kien Giang Province have become the largest exporters of shrimp in the province.

Eel breeding makes Viet Nam debut

Vietnam News Service website, 10 September 2004

Multinational, joint venture Tan Do Phat-Vinh Phuc company has become the first fishing enterprise to breed eels in Viet Nam. Do Ngoc Lien, one of the company's senior officials, said the company will export its first batch of 65,000 eels in September. Tan Do Phat-Vinh Phuc has already received an offer from a Japanese importer to buy raw eels at US\$7 per kilogram and processed eels at \$10 per kilogram. Lien says the company has imported about two million baby eels to raise on 28 large and small ponds.

Shrimp 'dumping' ruling

Mercury News, Vietnam Bureau, September 2004

At the behest of US shrimpers, the Commerce Department ruled earlier this month that Vietnamese and Chinese shrimp growers have been "dumping"

their shrimp on the US market at unreasonably low prices. The United States has begun collecting tariffs of up to 93 percent on Vietnamese shrimp and 113 percent on Chinese shrimp. The rates are preliminary. The foreign shrimpers can appeal the ruling, which won't become final until January. Almost half of Vietnam's shrimp exports go to the United States. Europe and Japan are also major buyers.

Hundreds flock to see annual prawn 'parade'

Bangkok Post, September 2004

Hundreds of tourists flocked to a wildlife sanctuary in Nam Yuen district, Thailand to see the annual "parade" of Lanchester's freshwater prawns. The parade, or march, is actually the yearly migration of millions of prawns from Yod Dom wildlife sanctuary when they make a nocturnal 25km journey upstream to mate and spawn. The migration takes place each September. The parent prawns die after laying their eggs and when these eggs hatch the offspring are washed downstream in the rapids where they mature and then make the same trek upstream the following year.

Asia's Small-Scale Fishers Vulnerable to Global Fish Crisis, says New WRI Report

US Newswire, 29 September 2004

In the rural provinces around Southeast Asia's largest freshwater lake, the Tonle Sap in Cambodia, violent conflicts are increasingly becoming routine between small-scale fishers and operators of large-scale, commercial fish pens. The local fishers accuse the wealthy outsiders of having corrupt ties to the government and of using destructive fishing methods. In turn, the commercial owners say that the independent fishermen poach their stocks. Such conflicts and other issues related to the complex problem of the global fish crisis are examined in a new report by scientists from the World Resources Institute

(WRI). The report, *Fishing for Answers: Making Sense of the Global Fish Crisis*, is written by WRI's Yumiko Kura, Carmen Revenga, Eriko Hoshino, and Greg Mock. The report also investigates the depletion of global fish stocks and details actions consumers can take to achieve sustainability in fishing.

Giant Catfish classified as critically endangered

Bangkok Post, September 16 2004

The World Conservation Union (IUCN) has listed the Mekong Giant Catfish (*Pangasianodon gigas*) as "critically endangered" which means that unless their situation is addressed urgently, the world could lose a key species in one of its most complex river systems. The IUCN hopes that listing the status of threatened species in its Red List of Threatened Species will help reflect how healthy the environment is and encourage proper oversight to improve and maintain global biodiversity.

Scientists in 17 Nations to Study Fish

Associated Press, November 18, 2004

Scientists in 17 countries will scout waterways to locate and study the world's largest freshwater fish species, many of which are declining in numbers, hoping to learn how to better protect them. The Scientists will look for creatures such as the Mekong giant catfish, goliath catfish, giant stingrays, razor-toothed gars, massive carps, caviar-producing sturgeon and predatory salmon -- which can all weigh more than 200 pounds and grow to six feet or longer, the World Wildlife Fund said. The animals are "unique" and "disappearing fast," said Dr Zeb Hogan, who will lead the project funded by WWF and the National Geographic Society. Hogan, who researches the Mekong giant catfish in Cambodia, said scientists will tag fish to track their movements in hopes of better understanding their migration paths and why they're dying off.

Published by the Mekong River Commission Secretariat

P.O. Box 6101, 184 Fa Ngoum Road, Unit 18, Ban Sithane Neua,
Sikhottabong District, Vientiane 01000 Lao PDR

Phone: 856-21-263 263 **Fax:** 856-21-263 264

Website: www.mrcmekong.org

Mekong River Commission

P.O.Box 6101, 184 Fa Ngoum Road, Unit 18, Ban Sithane Neua,
Sikhottabong District, Vientiane Lao PDR

Telephone: (856) 21 263 263 **Facsimile:** (856) 21 263 264

E-mail: mrcs@mrcmekong.org

Website: www.mrcmekong.org
